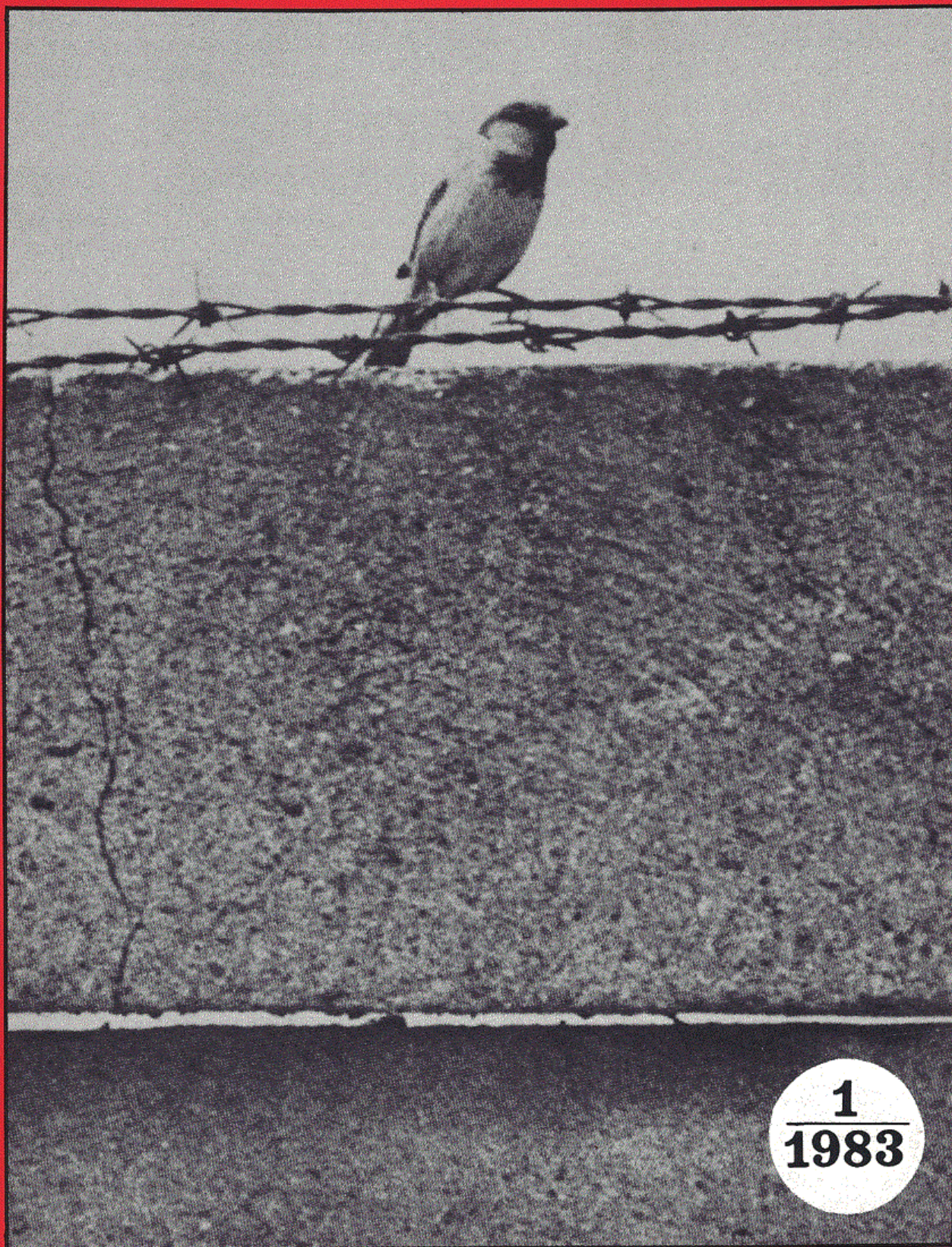

ROJA NÛ

kovara hunermendi çandi û edebi

1
1983

NAVEROK

Rûpel

Destpêk.....	3
J1 Xwendevanan.....	4
Pîrsa Kurdan D1 Nav Edebiyata Tîrkan da....	5
Hevditîna Du Mamostan.....	9
Hîmdarê Elfabeya Kurdi, CELADET BEDÎRXAN...	11
Xortên Tîrk Ber Dadîgeha Dîrokê.....	12
Bîranîna KARL MARKS.....	14
Nîgara Jîna Kurd Nava Efrandînên Wênekêşên Ermeniyanda.....	16
Kîlam û Stranên Me.....	18
Kurdzan û Zîmanzanê Jêhati Prof.Çerkez Bakaev.....	20
Ç1 D1 Vi Dengî da Heye.....	23
Ferhenga Kurdi-Rûsî.....	25
Ser Bûyîna Nazîm Hikmet ra 80 Sal Derbaz Bûn.....	27
Zanîngeha Kurdi l1 Parisê Vebû.....	28
Rojnema KURDISTAN.....	29
Fîrnando Wê Rabe Ser Pîyan.....	31
Xelatên Aşîtiyê.....	32
Diwaneke Nû - HÊVÎ.....	33
Du Filmên l1 Ser Kurdan.....	34

SAL : 5
HEJMAR : 44

AGAHDARÎ

Navnîşana Roja Nû û Komela me ya nû :
Karlbergsv. 32 B ,nb.
113 27 Stocholm

Xwedi : Komela Karkerên Kurdistan
L1 Swêd

Berpîrsiyar : Rohat
Navnîşan : Karlbergsv. 32B. nb
113 27 Stockholm

Telefon : 08-328251
Hesap No : PG. 458980-0

Utgivare : Svensk- Kurdiska
Arbetar Föreningen

Ansvarig Utgivare : Rohat

Adress : Karlbergsv. 32B. nb
113 27 Stockholm

PG. : 458980-0

DESTPÊK

Paşi demeke dîrêj, iro ROJA NÛ wek kovareke hunermendi, çandi û edebi dîghêje destê xwendevanên xwe. Hemû rûpelên kovarê, vîr şunda wê bî kurdi çap bibe. Kovara Roja NÛ, jî bo pêştabîrîna hunermendi, çand û edebiyata kurdi wê bî xwendevanên xwe va tevayî kar bike. Ev yeka pîrensipeki bîngehine. Çanda gelê Kurd bî çaveki demokratîk, pêşeverû û bî naverokeke netewî (millî) va, wê dî kovarê da bîweşe. Roja NÛ, jî alîkî da wê dîj zordestiyên lî ser çanda kurdi raweste û jî aliyê dîn da, jî bo pêştabîrîna çand, hunermendi û edebiyata kurdi, çî jî destê wê bê, wê bine cih. Ev menzîla me daye pêşîya xwe, em bawer dikin ku, bî piştewaniya xwendevan va dikare bîghêje serfiraziyê. Bo vê yekê derî û rûpelên kovarê, hemû xwendevanan ra vekirîye, ev kovara, kovara wane û pêvîste wê biparêzîn, bîdî naskîrîn, bîfroşîn û bî dîl bîbîn nûçegîhanê (muhabîr) wê. Ev dan û standînen navbera kovarê û xwendevanan da, wê tehr û naveroka kovarê hêjatîr bike. Ev yekayê, em bawer dikin ku, dî zûtîrekê, dî warê çanda kurdi da wê valahîkê jîjî bike .

Îro lî Kurdîstanê û lî derwayî welat nêzkaya 20 milyon kurd dijîn. Gelê kurd bî salan, dî nav nezanî, belengazî û tariyê da maye. Hêzên kolonyalist hertîm gelê me piçûk ditiye, rûmeta gel nîmz kirîye, xwestiyê vî gelîbike xulam û bo vê yekê bî çavekîdîlêş va gelê nihêriye. Hêzên kolonyalist dîsa hertîm navê gelê me, welatê me, hebûn wî, zîman, çand û folklorî gel qedexe kirîye û xwestiyê bîhelîne, jî ortê rake. Lê, dijîmîn zû-zû negîştîye armanca xwe, carîna dî nivê rê da maye. Jî ber ku jîyîn bî xwe dîkele, dîherîke, dîguhîre, carîna mercên der-hundur dîghîjîne hev bû yerên nû nîşkêva peyda dîbîn û planên dijîmîn dîkevîne avê. Îro hîn kes hê ne dîbêjîn heta welatê me azad û rîzgar nebe, dî nav vê rewşa kolonyalist da mîrov nîkare çanda xwe pêştî bibe, bo vê jî ev kesana karên lî ser çandî da netewî piçûk dîbîn û bî destgîrêdayî benda rojên azadîyê dîsekînin. Ev baweriyên nihîlist, tûj û xelet, tenê kêrî dijîmîn tî. Îro lî dînyayê karên informasyon û kontakten gîhîştîye dereceke mezî. Dî demeke vî tehîrî da, jîyîn bî xwe van baweriyên çewt, pûç dîke. Bî kurtî, em dîkarîn bêjîn dî tekoşîna rîzgarîya netewî da karên hunermendi, çandi û edebî roleke me zî dilîzîn.

Redaksiyona Roja Nu wê van hemû hewcedaryan bîde ber çavên xwe û wê kovareke baştir bîghîne destê xwendevanan.

Bî Sîlavên Germin

Redaksiyona Roja Nû

J1 XWENDEVANAN

Gulistana Kurdistanê çavê xwe bi xaliya agirê dijmin va kildaye, her derê ciwan û geş dibe. Ev şevitan-din û qirkirina şitlên teze, ev hovi tiya dijmin, di nav bistanên rû bi ken da, zeviyê me bi hêzdike. Dar û kullikên me namirin, heya dengê giyanê mêrxasên derkeve. Em jî metodên rassit û faşist natîrsin. Eger iro heval-hogirên me giyanê xwe diyar bî kîn, piştî çendeki mêrxasên din wê serê xwe rakin û wê bi xurtî hêzên xwe binin ser hev.

Ez zanîm heta şer lî cihanê hebe doza aşitîyê nikare serkeve.

Kurdistan namîre, bawerîya me bi serketîna milletên bîndest tê. Rewşa me diguhîre, pêştadiçe, bî destê xebata mêr û jinan bî hevra.

Jinên me, jinê Kurd destê xwe ne dane hev. Ev yeka zîrareke mezîn dig hîne doza gelê Kurdan. Lê, ew gav bî gav xwe davêjîne nav agirê şoreşê. Jî ber vê yekê em dikarin bêjin ku keçên Kurd piştgirtîya mêran dikin.

Xuşka Kurd ! liber her çar perçên Kurdistanê destê xwe bîdîn bira yên xwe û pêşîya lî dijmin bigrin, guh nedîn mirovên nezan, guh nedîn paşverûyan, axan, began û ramanên burjuvazîyê. Pîr jinên Kurd, di roja iroyin da eniya xwe dane ber top tîvingên dijmin, di nav çîyan da alîkariya pêşmergeyan dikin.

Lî herçar beşên Kurdistanê da jî, tu wekhevîk tune ye. Jî ber vê yekê keçên Kurd pêwîstîna hişyar bîbîn û dilê wan bî agirê azadîyê va bişewite.

Îro keça Kurd bî hişki lî ser pîrsa netewî dîsekîne û lî diji sîtemkariya dijminê xwînaxar kar dîke, jî bo pêşketîna tevgera azadîxwazên Kurdistanê lî hemû cihanê şer dîke. Jî aliyê din, bona perwerdekî

rîna zarokên Kurd û bona fêrkirîna, jîn hêzên xwe tînin ser hev, wek ma mosteyan dîxebîtin.

Em jinên Kurdistanê, pêwîste bangî hev bîkîn û xwe bigînin hev.

Çîma baxên me talan bûne, jî bo çî zarokên me birçîne, çîye ev nalîna zarokan, kal-pîran, guh bîdîn dengê wan. Jî bo çî, em bê mal, rût tazi mane.

Keçên Kurdistanê rakîna ala azadîyê û aşitîyê. Jî dijminên çav bî sor û jî gurên dev bî xwîn netîrsin, bî zanetî-serwextî rêça xwe ronahî bîkîn, zarokên xwe bî giyanê (ruh) welatparezîyê mezîna bîkîn û giyanê internasyonali, têxin nav canê wan. Wan bî hezkîrîneke bîrati va bigînin.

Nalîna Kurdistanê hertîm tê guhê me

Em keçên Kurdistanê, pêwîste tu wext berpîrsîyariya xwe bir nekîna û guh bîdîn dengê gelê Kurd.

Vîyan
J1 EFRÎNE

J1 berpîrsîyarên ROJA NÛ'ra

Berî her tîştî gelek sîlavên şoreşgerî û niştîmanî ez pêşkêşî we hevalan dikim. Zor spas jî bo karên we. Ez jî wera hertîm pêşketîna û serfîrazîyê dîxwazîm.

Bîrayên hêja, ez bî xwe kurdekî, jî Kurdistanê Suriyê me, ez lî Romanya yê dîxwînîm. Ez, jî bo fêrkirîna zîmanê kurdi hîn kesan ra, kovereke bî navê "Duwaroj" her meh derdîxîm, ew bî zîmanê kurdi çap dibe. Çawa tê zanîna hîn xwendevanên me hene, bî xwendîna û nivîsandîna kurdi da, şûnda mane jî ber vê yekê, mîna ev kara pêwîst dît.

Jî aliyê din, ez carna helbestên jî dinîvîsîm, hîndîk maye pîrtûkekê çap bîkîm.

Dumahîkê'da, ez careke din, we spas dikim

Hoşîyar

ROMANYA

"PIRSA KURDAN"

Dî Nav Edebiyata Tırkan da

ROHAT

Gelên Kurd û Tirk lî rohilata nê zik da, bî salan cinarti hevra kırîne, nasiya xwe dane hev û dî navbera van herdu gelên rohilatê da bî hezaran kontak-peywendiyên cure - cure pêk hatine. Ne tenê gelên Kurd û Tirk, em dîkarin bêjin hemû gelên ci hanê dîkarin dî nav xweşiyê da bîmînin, hevra bijin û dî nav xwe da dostanetike germin bajon. Lê, kevneperest, paşverû û burjuvazî vê yekê tucar naxwaze. Ew dîxwazın hertım gelan beri hevdın û wan bî destê hev bîdın qırkırın. Vê yekê zırareke mezın gihandiyê dostanetiya dî navbera gelan. Carına hın kesên nezan, belen gaz û şirhelal ji dî bın idolojiyê burjuvaziyê da mane. Şovenizm, nijadperesti û dîlêşi dî navbera wan da ji tuj bûye, carına ji ew bûne berdevk-xulamên burjuvaziya xwe.

Lî Tırkiyê, dî navbera ronakbir, zane, pıspor û niviskarên Tırkan da, vê idolojiyê lî ser wan tesireke mezın hiştiye. Wan carına bî çavên burjuvaziyê va problem, bûyer û lî jiyinê nihêrine. Paşi avakırına komara Tırkiyê, dî sala 1923'an da idolojiya Kemalîst demeke dîrêj, bûye idolojiya burjuvaziyê û xurt maye.

Şkandına tesira vê idolojiya kevneperest lî Tırkiyê hêsa nebûye û heta sala 1960' an ajotiye. Paşi van salan lî Tırkiyê rûmeta idolojiya Kemal Atatürk perçeki nızm bû û bir-baweriyên şoreşgeri bejn dan. Lê, tesira kemalizmê, idolojiya burjuvaziya piçûk û bir-baweriyên şovenist dî nav şorişvanên Tirk da ajot, hat gihişte van rojên iroyin û jî bın va ortê ranebûn.

Dî nav vê rewşê da, pırsa tekoşina azadiya Kurdistanê, rewşa Kurd û problemên vi geli jî baş jî hev nehatın deraranin (analiz nebûn). Zor

destiyên lî ser gelê Kurd bî politik nehatın ditın û dî nav rewşa Tırkiyê da vê yekê lî ser edebiyata Tırkan jî tesirek hişt.

Dî nav edebiyata Tırkan da, çawa em lê dînhêrın rewşa Kurdistanê, pırsên Kurdan, jiyina lî vi welati û lî ser mirovên Kurdistanê pırsên tışt hatine nivisandinê, hine tışt xelet hatine nişandinê, an jî çend niviskarên Tirk hine pırsên berbıçav vaji û sero-bıno kırine. Çend niviskarên Tirk jî, pırsa Kurdan sergırti (veşartı) dî nav efrandinên xwe da nıtırındine. Ev jî, tırsa niviskarên Tirk nişani me dıde.

Jî aliyê dın da, em dînhêrın paşi sala 1970' an lî Tırkiyê hındık tışt hene, xweş hatine nivisandin, rasti pırın û direk, raste-rast lî ser rewşa Kurdan hatine nivisandin. Hine niviskar jî hene ber ra derbaz bûne û nexwestine zêde problemê vekolinın û navê Kurdan bıdın. Bı kurti, em dîkarın bêjin edebiyata Tırkan, lî ser rewşa Kurdistanê, dî navbera du avan da maye, zêde rê hılneye. Ev jî, jî bo têgihiştına edebiyateke realist kêmasike û iro jî ev kêmasi lî ber edebiyata Tırki sekıniye. Edebiyateke realist û niviskareki demokrat pêviste kırasê lî rûye rastiye bıqşine, xwe bıghine kûraya problemê.

Dî edebiyata Tırkan da, efrandinên lî ser tevger, berxwedan û serhıldanên Kurdan (dî dema Atatürk da) hatine nivisandin, bî xeletiyên mezın va tıjine. Bı çaveki baş û rast va bıgehên wê demê bı bawerike şoreşvani va nehatine vekolandın. Gıre gır û siyasetvanên burjuvaziya mezın çı gotına, carına wan ev yekana ducar kırine. Dî vê babetê da bı taybeti romanên 'CEMO û MEMO' lî Tırkiyê

nav û dengîn (1). Niviskarê van romanen Kemal Bilbaşar çawa tê zanîn, beri çend rojan çû ser heqîya xwe.

Bî rasti bûyerên van herdu romanen xurt bî hevra girêdayine û paşî serhildana Şêyx Seyit (1925) lî Kurdistanê rewşa Kurdistanê didin ber çavan.

Dî romana pêşîn-Cemo'da niviskar bî çaveki nebaş va bûyeran dînhêre, zordestiyên lî ser gelê Kurd qet nabîne, jî aliyê dî berxwedana gelê Kurd puç û kareki şaş dibîne. Jî ber vê yekê, niviskar dî 'Cemo'da lî ser Kurdên bêbext-xayin (Şeyx Mahmut) dî sekîne. Nokerti û xayintiya wî bî çavên niviskar tîştêki pozitifê û serbazên Tirkan jî dî romanê da, rûmeta wan jî aliyê niviskar da hatiye bîlindkirin. Mesela, dî beşeke 'Cemo'da jî van serbazan yek vi tehri deng dîke: "-Ez kırım dijminê Zazayan, ez jî vîra dîrxistim, hûn vê yekê bîzan bîn. Hukmetê rewşa xwe guhîrandiyê, bî Zazan va kêfxweş dibe û lî rûyê wan dîkene. Eva rêke pîr xelete. Serê me belakê wê vebe, hûnê bîbînîn. Bê şik ev belayê jî aliyê Zazan da wê bê. Lî bal ma metelokek heye: Alu çav nexer baxçê xwe û yoruka jî nexer mala xwa. Lî vîr jî, pêvîste mîrov bêje; tuta nexer baxçê xwe, Kurdan jî nexer mala xwe. Em zarbûn, me nîzanbû, berda, nîha jî em cezayê xwe dibînin. (Rûpel 61 -Cemo). Dî vê çarçevê da, nivisandîna vê romanê, gaveke paşê, jî bo edebiyata Tirkan. Lê, qencîke vê romanê jî heye, ew jî, niviskar bî jêhati folklorê Kurdan, navê wan, jîyîna wan, bî zîmanekî pîr xweş va nivisandîya. Bedewiya zîmanê Tirkî, bî rasti 'Memo û Cemo' da xwe pîr baş diyar dîke.

Bî jihevderanîna bûyerên 'Cemo' va Kemal Bilbaşar diçe dîghêje, niviskarê romana 'DERSİM -1938'e Barbaros Baykara. Çawa tê zanîn, Barbaros Baykara serhildana Dersîmê da kuştîna bî sed hezaran gundiyên belangaz nade ber çavê xwe, tenê xêra çend burjuvazîyan dîparêze.

Dî rojnama bî navê ASYA'da Demirtaş Ceyhun, paşî serhildana Şêyx Seyid tablokê lî ber çavên me radixê (2). Mêrxasê romanê Abuzer lawekî Kurde û bavê wî dî şerda tê kuştînê.

ew bî xwe sêwî (êtim) dimîne. Paşî salîne dirêj Abuzer mezîna dibe û demekê hêzên hukmetê tî malên wan hîl weşînin, jî ber ku ev mal bê destûr hatîne avakirin. Abuzer bî kesên dorberê xwe va lî dîjî polêsan şer dîkîn, radîwestîn. Bî kurtî bî çaveki soreşvani va rûmeta mêrxasê romanê Abuzerê Kurd pîr bîlînde.

Dî nav edebiyata Tirkan da, mîrov dîkare bêje niviskar Ömer Polat rêçeke nû vekir û dî romanên xwe da raste-rast lî ser rewşa Kurdan sekîni. Jî aliyê zîmin, edebiyatê jî aliyê jihevderanîna bûyeran da Ömer Polat bî jêhati kar kirîye. Jî ber vê yekê romanên wî, hêjayî çend xelaten hunermendiyê bûne (3). Bî taybetî romana 'SARAGÖL' da, dostanetîya navbera gelên Kurd û Ermenî bî zarekî xweş va, Ömer Polat raxîstîye ber çavan. Disa listîka wîye bî navê Mîho-yê Aladaxê jî lî Tirkîyê navekî hêjastend. Niviskar nîha jî lî ser berxwedana Çiyayê Gîridaxê romanekê dînivîse. 'Mahmud û Xezal', 'Saragöl' û romana 'Dilan'ê da mîrovên Kurdistanê bî rasti bî rûmetîna, mêrxasîna û şîrhelalîn.

Dî romana Yılmaz Güney'da, lawê Kurd Xelîl jî bajarê Siverekê, bî dîya xwe va bar dîke, diçe bajarê Edînê. Paşî xulamîti, olamîti û berdestîke dirêj, ew hîne tîştan fem dîke û hîşyar dibe. Belangazî, zelalî û xîzaniya Xelîl dî romanê da pîrseke se-rekeye (4).

Wek romana Yılmaz Güney 'BOYNU BÜKÜK ÖLDÜLER' (Dî nav belengazîyê da mîrîna) vê carê jî Yusuf Zîya Bahadîrlî dî romana xweye 'GEMİLERİ YAKMAK', da lî ser mêrxasê taxa Kurdan MEMO dîsekîne (5). Memo lawekî Kurde dî nav bîlîndbûna karên politik da cih dîgre, lî bajarê Entepê dîjî kevneperestan şer dîke û dî dawîyê da jî aliyê noker û xulamokekî kevneperest tê kuştînê. Dî despêka romanê da niviskar camêriya Kurdan dî nav çar xetan da, xweş diyar dîke:

*De bêjîna dayîka mîna,
bîra çîrê vînexer
Bîra doxîna şala xwe berde,
lînexer
Bîra dernekeye,*

l1 serê rê-dîrban
j1 bo kurê xwe.
De, lêxin lavê kurdan roj roja
xiret û namûsêye.

Yaşar Kemal raste-rast navê Kurdan, rewşa wan, hine pîrsên politik b1 fireti, d1 efrandinên xwe da, mirov nîkare bêje nîtirandiye. Hemû tiştên b1 Kurdan va girêdayi sergirtî (veşarti) mane d1 nav efrandinên wi da. Lê, car-carina j1 navê Kurdan direkt daye, ew dane nas kîrîn û mirov têdîghê weki ew Kurdî. Yaşar Kemal, j1 aliyê dîn xwe nedaye l1 ber hine pîrsên politik-diroki l1 Kurdîstanê û ew venekolandîne, serê xwe pê ra ne êşandiye.

Yaşar Kemal b1 xwe Kurde û Kurdîstanê j1 baş nas dîke. L1 Kurdîstanê ser rêwitiyên xwe j1 wek tê zanîn, pirtûkeke gerê û roportajan nivîsiye (6). Qelema Yaşar Kemal b1 rasti xurt û tûje. Ew ne tenê l1 Tirkîyê, l1 hemû cihanê iro baş hatiye nas kîrîn.

Nivîskar d1 despêkêda, çirokeke pîr kevnare, b1 zareki folklorik, mitolojik û xweş va nivîsi, ev çiroka d1 dema Mahmut Xan da, hevhezkirîna du dîkêtiyan Ahmet û Gulbaharê tîne ber çavên me. Ev çiroka b1 navê 'Efsana Çiyayê Giridaxê' (7), çawa tûrko logên Sovyet diyar dîkîn, b1 xwe ev çirok l1 Kurdîstanê derbaz bûye (8).

D1 nav serpêhati (hîkyat) û romanên Yaşar Kemal da em dîbinîn, carina pîr tiştên hindîk û rindîk hatî ne nivîsandî, Mesele, d1 serpêhati-ke xweye dîrêj da (9), şîngîriyê jî nê Kurd me ra diyar dîke: "... Kurdan hemûyan b1 dengê û deveki dest b1 şîngîrike dîrêj kîrîn û pîr dîrêj, dema wana dest b1 gîri kîrîn, kaş, kendal û zînarên wê hêlê hejiyan û carîke dîn hatî şuna xwe. Şîngîriyê Kurdan, b1 tîrs wek dengê mîrîne, wek dengê hêvîki, an j1 wek qîrina wundakîrîne, l1 serê zozanan dîgeriya. Mîrovên ku dema ev şîngîri bîhistî, carke dîn nîkarîbûn ev deng j1 guhên wan kêmbî. Her tişt bêdeng ma, xelas bû, xên j1 vê qîrin-qîjina, mîrova bawer ne dîkîr, get tiştêk ne ma". Çawa xweş diyar dibe, Yaşar Kemal xeysef, kevnêşopi

û edetên Kurdan baş nas dîke.

Disa ew d1 kerîki romana "Erd Heşin, Ezman Sîfar" (10) l1 ser jîrbûn, jêhatîbûn û dengê sazbandê Kurd Evdalê Zeynîkê dîsekîne, wi j1 mera b1 zareki xweş va dîde naskîrîn: "Ca mîreki j1 lê ra dîbêjî Evdalê Zeynîkê. B1 herdu çavan va nabîne û ew bengîne. Ew j1 çiya, zînar, kur û çîvikanra stranên dîbêje. Ew j1 dengbêjên dîn neçûye. Ew j1 sîbê heta êvarê, j1 êvarê heta sîbê dîstîrê, nasekîne. Çawa avek dîkîşe, nasekîne, westan çûye nîzane, gîli-gotînen Evdalê Zeynîkê j1 nayên bîrîn. D1 rê da, newal, darîstan, l1 ser zînarên, l1 her cih, nasekîne, dîbêje. Dema mîrov l1 dor wi tunebî, j1 avê ra, kulîlkan ra, muri, boxok, l1 dînyayê çî mexluqet hebe û çî bê ber wi, l1 ser wan dîbêje ew...". Yaşar Kemal dema l1 ser Evdalê Zeynîkê deng dîke, wi b1 dengbêjê Kurd nav dîke.

D1 nav hîn nivîskarên romanên da em dîbinîn ku, ew j1, d1 efrandinên xwe da cîheki fireh dana pîrsa Kurdan. D1 nav van da karên Seyit Alp barbiçavî (11). Wi taybetî d1 romana dawî ya b1 navê 'DÎNO û CEREN' da b1 tehreki tenîk xweşik û jehatî, hîn xeyset û folklorî Kurdî, d1 romana xwe da nîtirandiye. D1 romana 'WÊ LAT' da j1, wi, serpêhatiye Kurdên ku, j1 welatê xwe b1 darê zarê va hatîne dîrxîstî, d1 efrandîna xwe da nîtirandiye.

L1 Tirkîyê b1 taybetî gelek nivîskarên b1 Kurdan va girêdayî pîr serpêhatiyên delal û qenc nivîsandî. D1 nav van serpêhatiyan (hîkyat çirok) da, debara Kurdan, rewşa cîvaki-diroki l1 Kurdîstanê, hîn bûyerên Kurd, hîn xeysedên jîyîne d1 nav Kurdan da û bilîndbûna şerê politik çawa l1 seranserî Kurdîstanê girt, wek van pîrsan gelek pîrsên dîn j1 bûn naveroka van efrandinan.

D1 vî wari da Bekîr Yıldîz gavîne pîr serfîraz û pêşketî avit. Wi j1 hev xweştir pîr serpêhatiyên nûjen (modern) l1 ser rewşa Kurdan nivîsi û bû nivîskareki navdar, bîjarte. Wi b1 her alîyan va, Kurdîstana îroyî, jîyîna mîrovên Kurd peywendîyên wan b1 hevra, b1 teybetî va û da

xwazên mirovên me ani l1 ser zar-zıman. (12)

Bekir Yıldız b1 taybeti l1 ser hêla bajarê Urfayê, Entepê û Merdî-nê nivîsi, b1 xwe ji l1 Urfayê hate dinyayê. J1 ber hêjaya serpêhatiyên xwe, gelek ji xelatên edebiyat û hunermendiyê girt, wek xelata b1 navê Sait Faik... D1 pirtuka xwe ya b1 na vê 'REŞO AXA' da, ew b1 rasti peywen di, kontak û jiyina sosiyal l1 Kurdistanê tine l1 ber çavên me radixe. D1 despêka vê pirtuka xweşik da d1-nivîse: " *Mirovên rohlilatê-Kurdistan j1 bo dîlketiyên xwe, bo daxwazên xwe dîmrin û j1 bo bijîn, l1 dinyayê bîminin, dîkujin* ". Ev giliyên kurt û menekûr, b1 rasti filozofiya jiyina Kurdan p1r xweş diyari me dike.

D1 warê serpêhatiyên da Osman Şahin l1 ser hêla çemê fîratê (13), Dursun Akçam l1 ser hêla Qersê (14) û Ahmet Say ji l1 ser hêla Bingolê (15), serpêhatiyên cure-cure nivîsin. Disa Esmâ Ocak l1 ser rewşa j1-nên Kurdistanê serpêhatiyên hêja nivîsin (16).

P1r salan edebiyata l1 ser Kurdan, d1 edebiyata Tırkan da b1 navê "Edebiyata Rohlilatê" û "Edebiyata Gundan" cih girt. Hemû p1rs û babetên d1 nav vê edebiyatê da cih girtin ji, b1 navê "P1rsên Rohlilatê" hatin naskirin. B1 t1rsana gelek nivîs-karan nexwestine b1 vê p1rsê va (p1rsa Kurdistan) serê xwe têxin belayê, j1 ber vê yekê ji, b1 tehreki sergirtî (veşartî) va xwestine ser Kurdan bisekinin, Tu wext rê neketiye ber nivîskarên Tırk, weki b1 xweşi û b1 daxwaziya dilê xwe karên xwe bajon. Vê yekê mirov dikare b1 du faktorên va şiroveke:

- Zordestiyên l1 ser karên çand, hunermandî û edebiyatê.

- Kêmasiyên politik l1 ser p1rsa Kurdan, p1çuk ditina gelê Kurd b1 destê nivîskarên û jihevderanin. (analiz) nebaş l1 ser rewşa Kurdistanê.

B1 kurtebiri dema ev herdu faktorên jorin dîghêjine hev, şaşî, xeletî û kêmasî h1n ji kûr d1bin. Nivîskarê Tırk İsmayil Bêşikçi b1 lêgerin vekolin û xebatên xwe va b1 rasti, p1r alikariya danaskirina Kurdan kir

û d1 cida dest da ser p1roblamê. (16) Lê mîxabin, nivîskarên d1n h1n ji hê xwe negihandine dereca vi camêrî, ewe, serêşi û jana edebiyata Tırkan.

- 1 - CEMO, Kemal Bilbaşar - 1966
- 2 - ASYA, Demirtaş Ceyhan - 1970
- 3 - MAHMUDO ile HAZEL (1973), SARA-GÖL (1974), DİLAN (1976), Ömer Polat
- 4 - BOYNU BÜKÜK ÖLDÜLER, Yılmaz Güney - 1971
- 5 - GEMİLERİ YAKMAK, Yusuf Ziya Bahadınl1 - 1976
- 6 - BU DİYAR BAŞTAN BAŞA, Yaşar Kemal - 1979
- 7 - AĞRI DAĞI EFSANESİ, Yaşar Kemal 1970
- 8 - SOVYET TÜRKOLOGLARININ TÜRK EDEBİYATI İNCELEMELERİ - Cem Yayınları - 1980
- 9 - BİLYA - Yaşar Kemal'in uzun öykü-sü - Sanat Dergisi - 1980
- 10- YER DEMİR GÖK BAKIR - Yaşar Kemal - 1963
- 11- WELAT - Bir İsyancının Türküsü - Seyit Alp - 1978
- 12- DİNO ile CEREN - Seyit Alp 1981
- 12- REŞO AĞA - Bekir Yıldız - 1968
- KAÇAKÇI ŞAHAN - Bekir Yıldız 1970
- HARRAN - Bekir Yıldız - 1972
- 13- KIRMIZI YEL - Osman Şahin 1971
- 14- ANALAR ve ÇOCUKLAR - Dursun Akçam 1964
- 15- BİNGÖL HİKAYELERİ - Ahmet Say 1981
- 16- BERDAL - Esmâ Ocak - 1981
- KIRKLARDAĞI'NIN DÜZÜ - Esmâ Ocak 1982
17. TÜRK TARİH TEZİ VE KÜRT SORUNU İsmail Beşikçi-1977

HEVDÎTINA DU MAMOSTAN

Welatê me Kurdistan, jî aliyê dewletên kolonyalist û kevnepere-
rest da hatiye perçekirinê. Zordaran gelê me, jî hev dûr xîstine,
bî hemû qewetê xwe lî ber pêşveçûna zîmanê me, çanda me, aboriya
me, rawestiyane. Nahêlîn zaroyên me, bî zîmanê dayka xwe bixwinin,
bî hebûna xwe behêsîn. Her ki ku dî riya azadiya mîlet û welêt da
rabûne, êrişeke mezîn birîne ser wana. Xwestine ku mîletê Kurd dî
tarixê da wunda bîkîn.

Lê, tarixê îsbat kîriye ku, qet qewetek nîkare daxwaza azadî
ya geleki bîndest bîfetîsine.

Îro, daxwaza azadiya gelê me xurttir dibe. Şayirên wek Ciger-
xwin, daxwaza gelê meyê bîndest av dane, ew her geş kirine.

Dî wextên ku parti û sazmanên gelê dî nav mîletê Kurd da ne
xurt bûn jî, şayirê mezîn Cigerxwin kîriye qîrîn û hewar, rîst nî
visine, lî nav gel belav kirine, Gel rewşa xwe dî rîstên Ciger-
xwin da ditîye. Zordariya ku axa û began, şêx û melan lî ser gel
ajotîne, dî rîstên Cigerxwin da xweş hatîne ber çavan.

Bê şîk, mîletek beri her tîştî bî zîmanê xwe va heye. Meriv,
nîkare meleteki bêzîman bîfîkîre.

Zanayê mezîn Qanatê Kurdo, xebata ku dî vi waride hatiye kîrî
nê, bî pêşda bîriye. Destûra zîmanê me, ferhenga zîmanê me nîvisî-
ye, bî mîletîn cihanê nişan daye, ku zîmanê Kurdî zîmaneki serbî-
xweye, ne (weki tîrk dîbêjîn) zîmaneki ku, jî 32 pêyvokan pêk
hatiye.

Dîvê, meriv bir neke, ku mîletêki bîndest ne tenê bî çeka şerê azadî dîde. Her wusa ji, dî warê zîman, edebiyat û çand da şer dîke, zîman, edebiyat û çanda xwe pêşve dibe û xirabiyên ku kolonyalîstan kirîne paqîj dîke û bo yekbûna mîlet dîxebite.

Hêzên kolonyalîst, hevalbendên wan kevneperestan hertîm êrişê ke mezînan birîne ser birewerên mîletên bîndest, bo ku mîlet şiyar nekînan, rîya azadîyê nişani mîlet nedînan. Em dîkarînan navê gelek zana û birewerên Kurd bîjmêrînan ku ew êrişên bî xof dîtîne. Qanatê Kurdo û ên mayînan. Ew hemû ji dî hundîrê şerê Cihanê Yekemde jî cî û warê xwe hatîne dîrxistîne. Bext lî hînekan xîstîye, hatîne welatê Lîninê mezînan, Yekîtîya Sovyetîstana Sosyalîst. Lê, bext lî hînanan jî nexîstîye, jî bînan destê zordarekî revîyan, hatîne ketînan ne bînan destê zordarekî dîne.

Qanatê Kurdo 10 salî bî dî û bavê xwe va tî Sovyetîstanê, lî wî xwandîna xwe xelas dîke. Emrê wî iro 75 salîye. Dî hemû emrê xwe da wî bo mîletê xwe, bo welatê Sovyetîstanê bê westan kar kirîye. Qanatê Kurdo nîha lî bajarê Leningradê Akademiya Zanîstîya Sovyetîstanê da, dî beşê Kurdi da seroke. Wî dereca doktora ulmî standîye û proffesore.

Lê, wekî ku me got, kolonyalîstan tu car tahmûl nekîrîne ku sayîr û hozanên me bî zîmanê Kurdi bînivîsînan, rîstên xwe dî nav gelde belav bîkînan. Cîgerxwînan gelek tîdîye, bo wî bî zîmanê karker û cotkaran kirîye qêrînan û hawar. Kevneperestan nehiştîne ew dîwanên xwe serbest çapbîke. Ewî çend dîwan bî dîzî çapkîrîbû. Lê, gelek xebatên wî yênan çapnekîrî hene.

Her wîsa jî, hovîtîyên dîjînan îmkân nedane ku zana û hozanên Kurd bînan cem hevdu, hevdu bîbînan. Wana nav û dengên hevdu bîhîstîne, xebatên hevdu naskîrîne, lê bê ku hevdu bîbînan cûne heqîya xwe.

Sala 1979'an Cîgerxwînan hatîbû Swêd û hê jî lî Swêd dîjî. Ew lî vîra dîkare bî serbestî bînivîse û xebatên xwe çap bîke. Lî cîhanê bîgere, mîletên cîhanê nasbîke.

Payîza 1982'a Cîgerxwînan çû Leningradê, Dî jîyana wî da daxwazêke wî jî, bî cî hat. Wekî welatê Lîninê mezînan dî lî cem hemde mî xwe zanayê mezînan Qanatê Kurdo rûnîşt. Ew roja bû şahîyeke mezînan. Xwendevanên Kurd lî bajarê Leningradê bo hatîna seydayê mezînan Cîgerxwînan şevêk çêkîr. Dî wê şevê da gelek zana û xwendevanên Kurd jî beşdar bûnan.

Em bî hevdtîna du mamostan pîr şabûnan û mîrov nîkare wê rojê zû-zû bî bir bîke.

SERHAT

himdarê elfabeya

kurdi:

CELADET BEDİRXAN

Dî nav pîspor, zane û ronakpirên kurd da navê Celadet Bedîrxan ciheki bî taybetî digre, jî ber ku, ew himdarê elfabeya kurdiye li ser bîngehên elfabaya latini. Jî aliyê dîn, wi himên zîmanê edebî (nivisari, literaturi) avitiye û dî warê pêştabîrîna zîmanê kurdi roleke aktif listiye. Çawa tê zanin, nivisandîna zîmanê kurdi bî tipên (herfên) latini va hev tê, hêsaye û rêke raste.

Malbata Bedîrxanan li Kurdistanê pîr tê naskirin û iro pêştayîna zîmanê kurdi bî tipên latini va, jî alîki da mîrov dîkare bêje bî karên vê malbatê va girêdaye. Celadet Bedîrxan û herdu birayên wi -Kamuran û Suriye Bedîrxan, dî vê rê dakarkirîne û keda wan pîr derbaz bûye.

Celadet Bedîrxan dî sala 1897'an da li bajarê Istenbolê jî diya xwe bûye. Li Tirkîyê paşî xwendîna pêşîn û navîn jî ber gelek dijwari, zordestîyan, ew mecbûr ma, çû, bajarê Bakûyê paşê jî çû derkete bajarê Berlinê, weki li wir xwendîna bilind bîqedine.

Demekê şûnda Celadet Bedîrxan, jî Elmanyê vedigere, tê Kurdistanê û li bajarê Şamê destpêdike Kovara HAWAR'ê bî zîmanê kurdi û fransi bî hevra derdixe. Celadet Bedîrxan bî xwe jî dibe berpîrsiyar û xudanê kovarê. Li dora vê kovarê, gelek nivîskar, helbestvan, zane û ronakbirên kurd berrev dibî, wek Cigerxwin, Osman Sebrî û her weki dîn... Kovara HAWAR dî

navbera salên 1932-1943'an da çap dîbe û 57 hejmarê wê derdikevin.

Dî nav rûpelên kovarê da, pelên zîmanê kurdi, beşên folklorê, wek weşandîna destana Mem û Zîn, gelek helbest, deng û behsên cihanê, bî taybetî li ser şerê cihanêyî duwemin, çîrok û gelek tişt jî bî zîmanê frensi hatin çapkirin.

Celadet Bedîrxan keseki pîspor, zane û ronakbireki têgihiştî bû, rewşa Kurdistanê, navçê û li ser rewşa cihanê haj pîr tiştan hebû. Mîrov dîkare bêje, kesên wek wi, dî wê demê

da pîr kêmbûn. Ew rêber, serwêr û mamostekî serwext bû. Jîna (Pîrek)wi Rewşan Bedîrxan jî, bî gîyanê (ruh) welatparêziyê va tîji bû û gelek alîkariya wi dîkîr. Jî bo hîşyarbûna gelê Kurd û jî bo ortêhilanîna nezaniya dî nav kurdan da, bî rasti kar û barên Celadet Bedîrxan pîr hêja bûn. Jî aliyê dîn, jî bo şkandîna zordestiya politik li ser gelê kurd, Celadet Bedîrxan, hertîm xwe davite navêgîr û nefereki mezînbû. Camêri, serwextî û mîrxasiya wi, iro dî dilê gelê kurd da ciheki pîr germ girtîye û ew dî bîra gelda dîmine.

Celadet Bedîrxan, dî sala 1951'an da çû ser heqîya xwe û bû keseki dîlovan.

"Xortên Tirk Ber Dadigeha Dirokê"

TOSINÊ REŞÎT

Zanyarê Ermenistana Sovyetê dereca lêgerin û ronikîrîna mêjûya (diroka, tarixa) gelê xwe û gelê cinar kareki mezîna dîkîn. Jî ber ku bî sedsalya çarenûsa pareke ermenya mêjûya dewleta tirkîya kara girêday bûye, ewana guhdarîke mezîna didne ser mêjû ya tirkîya û bî taybetî ser wan pîrsa, yê ku derheqê pevgerîdanê dewletê tev gelê bîndestîna. Wê derecêda lêgerîneke berbiçeve kitêba wezîrê (ministrê) Komera Ermenistanêyî karê der, doktorê zanyarê, profesor Con KIRAKOSYANE " XORTÊ TIRK BER DADGEHA MÊJÛ ", ya ku isal bî zîmanê ermenî lî Erêvanê çap bû. Kitêba çapbûyî para lêgerînêye pêşîne, ya ku jî salê 1890'i heta 1914'a hiltîne nav xwe.

Pêşgotîna kitêbêda xudanê wê dînivîse, wekî adara sala 1981'ê lî Stanbûlê bî siyaneta leşkerî û dewletî, bî heyteholeke mezîna 60' salya kuştîna Talyatê merîvkuj hate kîvşkîrînê. Serokê Tirkîyayê rojên me, ku dijî têrorîzmê gotîna dîkîn, serê xwe ber bîrîna têrorîst û merîvkujê mezîna xar kîrîn. Dîsa despêka sala par lî Ankarayê forûma zanyarêda dîhate makkîrînê, wekî Kemal Atatürk dijî sosyalizmê bûye, wekî alikarya welatê cinarî mezîna şerkarya tirkîya azadaryêda dîwîrîmîna.

Tirkîya iroyîna da weke hev qedrê Talyat, Atatürk û Ebdul Hêmî dê dîda dîgîrîn, bona serokê Tirkîyayê hemû dema bûye xeyset her pêkhatîneke mêjû bî têza dijî ûrîsa, dijî Sovyetê û dijî komûnîsta kar bîna. Lema jî rast ronikîrîna mêjû û rexnekîrîna mêjûnûsê Tirkîyayê nîjadperest, ew xebate dijî dîjîmîna û neyarê komûnîzmê.

Propoganda Tirkîyayê ne tenê jî gelê xwe rastiyê vedîşêre. Lê roj bî roj bî vîr û derewa serê gelê xwe tîjî dîke, wana bî giyana dîjîmîntayê berbî gelê ne tirk terbet dîke. Heta iro jî, hebûna gelê kurd bî dewletî tê nanakîrîn, xwexwetya wê, mafê wêyî xweçarenûsiyê nayê naskîrîn. Van demê, paşîna wezîrê berê Şerefedîn Elçî 2 sal 3 manga ceza kîşand tenê bona wê yekê, wekî got : "Ez kurdîm, Tirkîyayêda kurd hene". Ew nava propoganda kurdîtyê û sêpara tîzmêda tawandar kîrîn. Bî navê şerkarya dijî têrorîzmê tadeyekî nedîtî tîne serê gelê kurd, bî hezara dukujîna û davêjîna girtîgehîna.

Bî navê dijî têrorîstiyê lî Tirkîyayê iro azayê lape biçûk tê ne hîncîrandîna, parlamêntarî hatye pêpeskîrînê. Dîktatorya leşkerîyêye, jî aliyê Amêrîkya û hêzêd împêryalîstiyêye dîna da hatye kîrîkîrînê û her tîştî bona kara NATO'ê dîke.

Xudanê kitêbê bî hûrgîlî lî nîhêrandîna hukumdarî û bir û baweriyê "xortê tirk" dîde kîvşê, wek sazûmanî û îdiolojya wusan bû, wekî otomanîzm gerekê bîbûya tirkîzm, ew jî bîbûya tûranîzm. Lê netewê ne tîrke, ku dîkarîbûn ser rîya pêkanîna vê îdiolojiya hovîtya bîbûna hasêgeh, gerekê yan bîbûna tirk, yan jî bîhatana kuştînê. Hela hê dema hukumdarya " xortê tirk" cendîrmekî tirk xûşkeke doxtîryêye jî Danêmarkêra dîbêje, wekî tirkê pêşiyê ermenya

qırkın, paşê huruma, peyra ji kurda. Rasti ji pey qıra Ermenyaye sala 1915'a salê 1920'i û 1955'a hurım qırqırın, salê 1925'a, sala 1937'a û heta rojê me ji, kurda cişihiti dıkin û qırdıkin.

C.Kirakosyan dıvise, weki "xortê tırk" kovar û rojnamê xwe da bona kuştın û talankırına Ermenya kurd tawandar dıkirın, lê ewger hınek serekeşirê kurda tevi wê qırê bın ji, ew danina hukumata tırka bû, ew şertê sazûmanya dewletê bın. Eva siyaseta serokê Tırkiyayê gışkane. Raste, Kemal Atatürk dema hukumat hilda destê xwe "xortê tırk" bona qıra ermenya tawandar kırın, lê payiza sala 1920'i êdi leşkerê komera Tırkiyayê 200 hezar ermeni lı Ermenista na rojhilatê kuştın.

Kıtêbêda cara yekê derheqa pevgırêdanê siltan Hemidê dudu û "xortê tırk" tevi siyonista tê dayinê. Siyonista bı seroketya Hersel û Vambêri çawa bı dırav, wusan ji bı kovar û rojnamê xwe alıkarıya Siltan Hemid û "xortê tırk" dıkirın, weki bı destê wana Isra yêlê sazkin. Siyonistan gelek mırov kırıbûne nava seroktiya "xortê tırk". Çawa idolojê wana doktor Nazim, wusan ji, Talat û Ce wat cihûd bın, ji Cihudê bın, wusan ji Mıstefa Kemal Atatürk, yê siyonistada çawa birayê Vêdûza Loc eyan bû.

Kıtêbêda bı ronî tê ber çawa, weki faşistê sedsalya 20'ıye pê şın ew "xortê tırk" bın, weki faşizm ji tırka, ji Tırkiyayê dest pê bûye.

Bı taybeti gava gılı derheqa pırsa natewandaye, ji Siltan Hemidê dudu destpêkiri heta "xortê tırk" û diktatorê Komara Tırkiyayê Atatürk, heta cûnta iroye hukumdarê xulama NATO'ê siyaseta wane hemberi netewê bındest qet nehatiye guhastinê, ew faşizm bûye, asimle kırın bûye û kuştın bûye. Ev seroka gışk zarokê "gurê gewr" amının.

Xudanê kitêbê guhdarike mezin dide ser xebata partiyên Ermenyaye siyasi wê demê. Ev şaşi û têberdana wane mezin wê yekêda dıvine, weki wana pırsa serxwebûnê danedani. Raste wana bernemê xwe da dıvısi, weki bı şerê çekdari lı Ermenistana Rojava azaya siyasi û abori bistinın, lê şertê Tırkiyayêda bêyi serxwebûn ew aza yi nıkarıbûn hebûna.

"İttihadyara" lı hev hat partiyên Ermenyaye netewyê derxe dıji hev, weki ewana gıraniya hêzê xwe lı şerkarya dıji hevdu xercıkın, weki nav wanda timê dutireti (dubendı) hebe. Eva ji bû hasêga lape mezin lı pêsiya tevgera Ermenya ya netewiye azadaryê.

Bı nımûna çarenûsa gelê ermeni Con Kirakosyan dide kıvşê, ku diplomatya welatê rojavayê pê xûna netewê Tırkiyayê bındest tuçarı dıkir.

Eva kitêba zanyaryêye gıranbıha bona têngıhiştına siyaseta serokê dewleta Tırkiyayê kareki baş dide xwendevana.

biranina KARL MARKS

Sosyalist, xebatkarên temamiya cihanê, isal bî şayike mezin 165 saliya bûyina, himdarê sosyalizma zanisti, dersdarê proleter-ya cihanê KARL MARKS piroz kîrîn. KARL MARKS, dî 5'e Çulanê sala 1818'anda lî bajarê Trer jî diya xwe bûye. Dî 14 adarê sala 1883'an da çû heqîya xwe. Jî aliyê dîn, isal pêra gelek cihantembûna 100 saliya mîrîna KARL MARKS hat biranin.

KARL MARKS, wek hostayê komunizma zanisti, jiyana xwe pêşkeşî xweşî û pêştaçûna mîrovatiyê kîr. Wî bî avakî zanisti analîza kapitalîzmê, diroka mîrovatiyê û tanga (*istiqamet*) pêşdeçûna mîrovatiyê kîr. Zanyariya MARKS, dî şerê çini da, bû çeka here mezin dî destê proletaryayê da. Fîkrên wî iro lî çaralî cihanê reh avêtine û jî nîha va lî 1/3'e cihanê, dî bî ronahiya baweriyên wî da jî-yaneke nû tê darxistin.

Bê şîk dî vê rûpelêda, bî çend rêzan mezinaya MARKS û zanyariya wî ya fîreh, nayê diyarkirin. Marks û hevalê wî yê nezik F. ENGELS bî sedan efrandinên hêja, literatureke mezin hiştine. Ya baş ewe em nîha guhê xwe bîdine vê hevpeyvîna jêrin, ku dî navbera MARKS û keçên wî Laura û Jenny da, derbas dibe:

Pîrs: Fazîleta here baş, tu jê hez dîkî

Bersiv: Sadebûn

Pîrs: Lî ba mîran fazîleta here tu jê hez dîkî

Bersiv: Xurtbûn

Pîrs: Lî ba jînan fazîleta here tu jê hez dîkî

Bersiv: Bêhêzbûn

Pîrs: Taybetiya te ya sereke

Bersiv: Beweriya hişk bo armancê

Pîrs: Dilxweşiya te

Bersiv: Şerkîrîn

Pîrs: Tîştê ku, tu dîkari zûtîr bibaxşîni

Bersiv: Zû xapîn

Pîrs: Xuyê herî nebaş, ku tu jê nefret dîkî

Bersiv: Xulamî

Pîrs: Tîştê ku, tu qet jê hez naki

Bersiv: Martin Tupper

Pîrs: Karê herî baş ku tu jê hez dîkî

Bersiv: Bûyîna kurmê kîtêban

Pîrs: Helbestvan

Bersiv: Shakeşpare, Aeskîlus, Geothe

Pîrs: Nîviskar

Bersiv: Diderot

Pîrs: Mîrxas

Bersiv: Spartakus, Kepler

Pîrs: Jîna mîrxas

Bersiv: Gretchen

Pîrs: Kulilk
Bersiv: Defne
Pîrs: Reng
Bersiv: Sor
Pîrs: Nav
Bersiv: Laura, Jenny
Pîrs: Xwarin
Bersiv: Masi
Pîrs: Tu jî kijan maksimê gelek hezdîki

Bersiv: Tu tîşteki mîrovi tuneye ku jî bo mîn xeribe. (*Nihil humanium a me alienum puto*)

Pîrs: Gotîna ku, tu jê pîr hez dîki

Bersiv: Dî her tîştî da bikeve şikê (*De omnibus dubitandum*)

Nigara Jina Kurd Nava Efrandinên Wênekêşên Ermeniyan da.

TEMÛRÊ XELÎL

Bedewiya here mezın, ku dorberê me, nava me xwe-xwe da heye, ew dostanetiya me ya bîratiyêye. Tımê nine weki em xurtiya wê dostanetiye tam texmin dıkın, lê ew wek tavê hergav me germ dıke, ronahiya jıyanê dıde me.

Martiros Saryan
Wênekêşê Ermeni

Dı despêka salên 1920'an da, himê wêneşkêşi, heykelçêkırın, hunermendi ya grafikê û himê temayên wêneşkêşên Ermeni lı Sovyetistanê hatın danin. Ev himdaran, wênekêşê navdar Martiros Saryan û Hakop Kocoyan bûn. Hemâ wan wênekêşa ji dı nav wan salan da lı ser jiyina kurdan wêneyên cihê-cihê kışandın. Paşi demekê pır peyketiyên wan gihiştın, wek Aleksandır Baybeuk Melikyan, Mariyam Aslamazyan, Petros Bayburdsyan, Hırant Hovsepyan û gele kên mayın.

Zargotına kurdaye pır sedsale, dewlemend, xeyset, erf-edet û deba gelê kurd guhdariya gelek hunermendan kışande ser xwe. Ev yeka jı bo wan, bû bingehê lênihêrandın û efrandinê. Disa ev yeka nıkarıbû jı guhdariya wênekêşên Ermeni der bıma.

Jı salên sazbuına welatê Sovyet heta niha wênekêşên Ermeni gelek wêneyên bedew kışandın lı ser jiyina kurdan, bı taybeti lı ser jinên kurd

Hakob Kocoxanê mezın, sala 1925'an da, wêneyên 2 jinên kurd kışandiyê. Rengê cilên pirekên kurd ne ku hema wusan pır rengin, lê belê reng rınd hev têne hûnandın. Jı konê kurdayi çarstuni, çiya-bani, ku dūr va xuya dıkın, mêrê kurda bı kulav(apin ci) şıvantiyê dıke, dı wênê da hatıne kışandın. Jıyina kurdaye koçer ji

xuya dıbe. H.Kocoyan wêne navkiriye "Jinên kurd lı zozana carcımê çê dıkın".

Dı nav efrandinên, wênekêşê mezın Martiros Saryan da, em dıbinın ku wi dı sala 1920'an da lı ser jinên kurd 3 lıb kışandine. Navên wan wênan evin: "Pirekên Kurdên Êzdi", "Jina Kurd", "Dêlegat", Wêna "Pireka Êzdi" dı sala 1965 an da, jı ber 85 saliya bûyina wi, dı temaşegeha efrandinên wi da hatiye nişandın.

Dı sala 1946'an da wênekêşê Ermeni A.Baybeuk-Melikyan wêneke çar jinên kurd kışandiye û wêna xwe navkiriye "Jinên Kurd Nava Tebiyeta Batını da" Wênekêş Ara Bêkaryan ji bı navê "Dota Kurd Cêr dêst da" sûreteki dın kışandiye. Xên ji van wênekêşan,

"Çêlekdoşa Kurd-Tırka Efo"
Hrant Hovpêpyan

ev wênekêşên nav lı jêr nıvisandi, dı nav salên cuda-cuda pır wêne çêkırine, weki :

- Çêlekdoşa Kurd- Hırant Hovsepyan- 1963
- Rexbeta Kurd -Mariam Aslamazyan- 1958
- Ewleda Kurd Çıla Silo -Pêtros Bayburdsyan
- Xaçatur Abovyan tevi kurda-B. Kolozyan -1948

Heykelçêkirê Ermeniyan, heykelê kurdan ji çêkirine, mesele heykelçêkir Xorênyan Heykelê zanyarê kurd, etnograf Emine Evdal çêkiriye, ku da

nine ser goristana wi. Ewi heykelçêkiri van dawiya, wusan ji niv-heykelê zanyarê kurdayi bî nav û deng Heçiyê Cindi çêkir.

"Dota Êzdi"
Parûki Têpêlikyan

"Dêmê dota Kurdan-Çîla Silo"
Pêtros Baybûrdsyan

ROMANEKE HÊJA

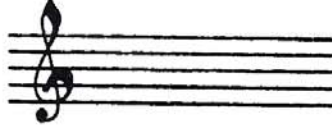
Ji ber zordesti, lêdan û qedexekirina zîmanê Kurdi li Kurdistanê, çawa em dibinin ku, niviskarên Kurd bî hêsayi nîkarin efrandinên xwe çap bikin, pêşkeş gel bikin. Lê, disa ji niviskar, helbestvan û zaneyên Kurd, dinivîsin û bî efrandinên hêja va vê zordestiyê protesto dikin.

Ji van niviskarên nûgihîştî yek ji Bavê Nazêye. Romana wi ya bî navê

"Çiyayên Bî Xwin" di sala 1981 li Moskovayê bî zîmanê rûsi hat çap kirin.

Çiye ev xwina li serê çiyayê Kurdistanê dirije? Niviskar di romana xwe da bî firehi bersiva vê pirsê di de û bîngêhên naveroka romana xwe li ser vê temayê daniye.

Kilam û Stranên Me

Jî bo berevkîrîn, şirovekîrîn û danasîna zargotîna (folklor , efrandinên devkî) kurdi, Roja Nû, di nav rûpelên xwe da wê ciheki fireh bide van karan. Di vê hejmara pêşîn da, em çend stran - klamên gelêrî pêşkeşî xwendevanan dikin. Em bawer dikin ku, ev stran nan heta niha, ne hatîne çap kirin û weşandî. Bî taybetî ev stran nan lî hêla Diyarbekirê, di govend û dilanan da tîne gotin. Hemû ev stran, jî aliyê heval NAVDAR'da hatîne berevkîrîn, heval bî xwe niha jî, lî Elmanya Federal dîmine.

Redaksiyona ROJA NÛ

LÊ BO LÊ

Lê bo lê lê lê bo lê lê lê bo lê
Lê bo lê lê le bo lê sefil bûkê

Xaniyê axê biçûkê lê lê bo lê
Istûna navay hêlûge sefil bûkê

Jê derket cotek bûkê lê lê bo lê
Derdê mîna ewa biçûke sefil bûkê

Lê bo lê lê lê bo lê lê lê bo lê
Lê bo lê lê lê bo lê sefil bûkê

Jê derket cotek qîze lê lê bo lê
Derdê ewa mezîne sefil bûkê

XANÊ

Xanê te dîgo ; ez mêr nakim
Loy loy loy loy xana mîna
Bîsk û keziyan şe nakim
Rabe rûnî sebramîna

Xanê bexçe pîvaze
Loy loy loy loy xana mîna
Pîvaz bûne girîyaz e
Rabe rûnê sebra mîna

Xanê bexçe incase (1)
Loy loy loy loy xana mîna
Incas bûne mîsase
Rabe rûnê sebra mîna

YEK MÛMIK

Yek mûmîk, du mûmîk sê mûmîk
Çar mûmîk çardeh mûmîk
Serê mûmê mîsqalek
Bûk lî zavê bîmbarek
Ha nîna ha nîna nîna nîna
Ha nîna heyran nîna

Kîrasê zavê ho lo
Kîrasê paşê ho lo
Dani lî ber me ho lo
Pêşya me dibê ho
Zavayê çav lî rê ho

- Kanê zavayê we lo
- Kanê zavaçiyê we
- Vaye zavayê me lo
- Vaye zavaçiyê me

- Kanê tîrşîka we lo
- Kanê tîrşîkçiyê we
- Vaye tîrşîka me lo
- Vaye tîrşîkçiyê we

Yek mûmîk, du mûmîk, sê mûmîk
Çar mûmîk çardeh mûmîk
Serê mûmê mîsqalek
Bûk lî zavê bîmbarek
Ha nîna, ha nîna, nîna nîna
Ha nîna, heyran nîna.

LORİ

Lori lori lori lori
 Canêm heyran malêm gori
 Ew ref-refê çûk û mûkan
 Ew xopanê çûk û mûkan
 Hêlin çêkır serkê qûçan
 Em wê herne tev Dêrsimê
 Ew mekanê zar û zêçan
 Lori lori lori lori
 Canêm heyran malêm gori
 Ew ref-refê qaz û mazan
 Ew xopanê qaz û mazan
 Hêlin çêkır serkê gazan (2)
 Em wê herne Diyarbekır
 Ew mekanê xal û xwarzan
 Lori lori lori lori
 Canêm heyran malêm gori

XEZALA MIN

Xezala mın
 Delala mın
 Hay hêli hêli hêli
 Xezala mın hêli
 Delala mın
 Koçerên beriya jêrin
 Xezala mın
 Delala mın
 Koçer çûne zozanan
 Xezala mın
 Delala mın
 Anin barê xiyaran
 Xezala mın
 Delala mın
 Pezê bavê te sor
 Xezala mın
 Delala mın
 Beriye da ore ore
 Xezala mın
 Delala mın
 Pezê bavê te reşe
 Xezala mın
 Delala mın
 Beriye da dimeşe

GULÊ

Ax lê gulê gulê gulê
 Lê gulê ax lê gul
 Ax lê gulê gulê gulê
 Şirinê virda were
 Ez û gula xwe çûne çiya
 Gulam topkır gul û giya
 Şirinê virda were
 Mın go; gulê eva çiyê
 Lê gulê ax lê gul
 Gula mın go; derdê dîle
 Şirinê virda were

KIN IM

Kınım kınım kınım
 Kinkê canê heyran
 Kınım dırêj nabım
 Kinkê canê heyran
 Zêrim xırab nabım
 Kinkê canê heyran
 Entax e Entax e (3)
 Kinkê canê heyran
 Şewiti tax bı tax e
 Kinkê canê heyran
 Dergûş e dergûş e
 Kinkê canê heyran
 Şewiti qevdek pûş e (4)
 Kinkê canê heyran

ZIRAVÊ

Zırav zırav zıravê
 Leylo leylo zıravê
 Zırav qıza keşê ye
 Leylo leylo zıravê
 Rındê qıza keşê ye
 Ax keçê zalım bavê
 Zırav çûye qırşıkan
 Leylo leylo zıravê
 Rındê çûye qırşıkan
 Ax keçê zalım bavê
 Şırpa şırpa şımıkan
 Leylo leylo zıravê
 Şırpa şırpa şımıkan
 Ax keçê zalım bavê
 Zırav dendık dıqeline
 Leylo leylo zıravê
 Paya xortan hiltine
 Leylo leylo zıravê
 Paya keçan direje
 Ax keçê zalım bavê

- (1) incas: Qeysiya reş
 (2) gazan: Serê çıyan
 (3) Entax: Navê hêlekê
 (4) Qevdek: Baq

KURDZAN Û ZIMANZANÊ JEhati:

Prof.

ÇERKEZ BAKAEV

Roja Nû, nivîskar, ronakbir û hunervanên ku xwendevanên me ra nenasin, wê hejmar-hejmar bide naskirin. Dî vê hejmarê da, emê zîmanzan û filologê jêhati -Profesor ÇERKEZ BAKAEV bîdî naskirin, ew bî xwe niha lî Moskovayê kar dike. Nivîsar , jî aliyê heval ROHAT'da hatiye amadekirin.

Redaksiyona ROJA NÛ

Mîrov iro navê 2 zîmanzanên Kurd lî Sovyetistanê bide, yek jî wana Qanadê Kurdo û yek jî navê Çerkez Bakaev. Navê Bakaev, bî rasti Çerkezê Xodu Bakaev. Lê, bî kurtî navê wi tê zanin, wek Çerkez Bakaev. Ev zîmanzan û Kurdzanê jêhati iro lî Moskovayê dimîne û dî Akademiya sovyetistanêye Zanistan da, nav beşa zîmanzaniyê da dixebite.

Çerkez Bakaev zaroktiya xwe, dî nav belengazi, xîzani û zelulike mezîna da derbaz kir. Paşê wi dî nav baskên sosyalizmêye germ da xwera starek dit û kete etîmxana bajarê Aştarakê. Ev etîmxana dî sala 1920'an da lî Ermenistanê vebû û dî têda pîr zarokên kurd cih girtin. Dî wan salan da jî, dî vê etîmxanê da zarokên kurd dest bî hinbûna zîmanê kurdi kirin, yek jî vana Çerkez Bakaev bû.

Çerkez Bakaev paşê xwendina xwe pêştî bîr û kete ûniversitê. Vi lawê kurdi paşê karên xwe lî ser zîmanê kurdi pêştî bîr û bû doktorê zanistiya filologiyê. Ew wusan jî, lî ber destê Kurdzanê mezîna Î.A Orbeli mezîna bû û xwe gihand.

Paşî gelek salan Çerkez Bakaev pîr vekolin-izgeriyên zanisti pêk ani û lî ser van xebatan pîr pirtûkên wi hatin çapkirin. Ev zîmanzanê jî û jêhati niha jî xebatên xwe lî paytextê Sovyetistanê, Moskovayê dajo.

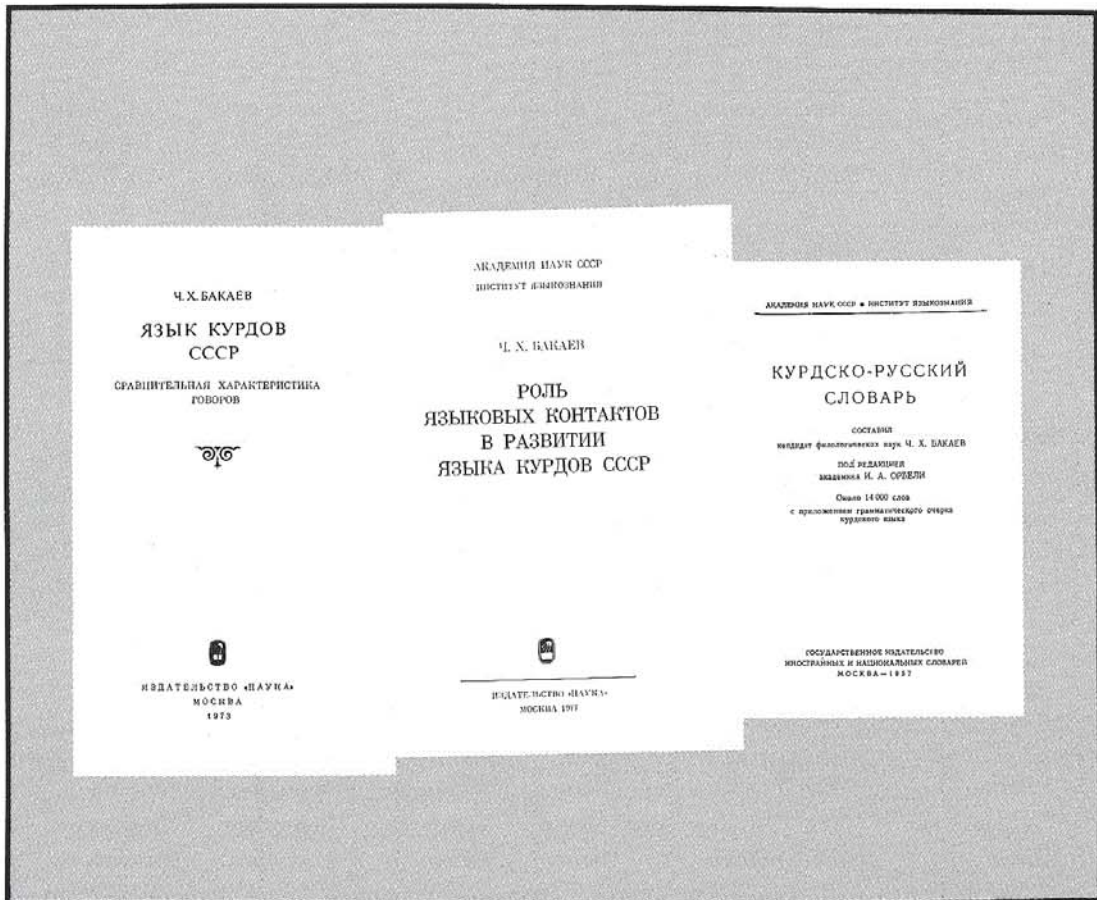
Cara pêşîn, dî sala 1957'an da Çerkez Bakaev ferhengeke pîr hêja û giranbîha lî Moskovayê çap kir (1). Dî vê ferhenga Kurdi-Rusi da, nêzkaya 14 hezar peyvok (gotin, kelime) cih girtin. Mîrov dikare bêje ev ferhenga bî jêhati hatibû amadekirin, jî ber ku, dî ferhengê da pîr tîştên giramatikê jî hebûn. Bî rasti ev ferhenga hêja jî, ferhengeke modern bû. Pêşgotîna vê ferhengê Prof i.A. Orbeli nivîsi û derketîna vê efrandinê va, ew pîr kêfxweş bû ye.

Ev kara jî bo Çerkez Bakaev tenê despêk bû. Wi karên xwe nedan sekinandin, dî nav salan da, wi gelek pirtûkên dî amadekir û çap kir. Vîr şunda Bakaev destpêkîr lî ser diyalek-zaravên zîmanê Kurdi lî Cumhuriyetên Sovyet serê xwe êşand û bî vi kari va mijûl bû. Jî bo van karan ev gelek salan dî nav kurdan da geriyaye û gelek tîşt jî ber devê wan berev kirîye.

Dî sala 1950'an da Çerkez Bakaev xebata endamê doktoriyê amede dike, navê xebata wi " Rola paşpirtikan, dî şirovekîrîna peywendiyên gramatika zımanê Kurdi "(2). Paşi vê xebata xwe Bakaev lî ser kurdiya kurdên Turkmenistanê kar dike û bî navê " Diyalekta Kurdên Turkmenistanê " dî sala 1962'an da lêgerîneke zanistî dînivise (3). Çawa em dibîn, ew tu wext vala nemaye, sal bî sal xebatên xwe bî sistematîk ajotiye. Bakaev, vê carê jî lî ser Diyalakta Kurdên Azarbeycanê pirtukeke çap dike. (4)

Dema mîrov cav lî xebatên Çerkez Bakaev dîgerîne, mîrov tîşteki dîbine, bî taybetî hemû karê wi lî ser diyalekên (zarav) zımanê Kurdi berev bûne. Cudatî û nêzîkbûna van diyalekan dî nav xwe da çawa pêşta çûne, çawa guhîrîne, ev pîrsa, pîrseke sereke û bîngehîne dî nav karên wi da.

Çerkez Bakaev dî sala 1977'an da hemû van karên xwe bî teorîk berev dike û pirtûka xwe ya dawîn dînivise. Ev pirtûka bî navê " Dî warê pêştaçûyîna zımanê kurdên Sovyetê da, rola kontaktên zımanan"(5). Zımanê Kurdi bî zımanê ûrîsî, ermenî, erebî, û bî zımanê tîrkî va hemberî hev dike û tesîra wan lî ser hev nişan dîde. Bî rastî dî warê etimologîya zımanê kurdi da, ev xebata pîr pîrsan zelal dike.

Jî der van karan, zımanzan û kurdzanê xebathîz pîr bendan û lêgerînên dirêj jî, dî nav rojneme û kovaran da nivîsî, wek "Diroka Hînbûna zımanê kurdi lî Ûrîsetê -lî Sovyetîstanê".(6)

Profesor Çerkez Bakaev, dî nav kar-barên xwe da zîravî û tenîkiyên gramatika zımanê kurdi baş jî hev deraniye, wi dî dawiyê da

bingehên zımanê kurdi vekolandiye û xwe gıhandiye kuraya zımanê kurdi. Bı baweriya me, jı vi kari hêjatır tu karek tuneye û Çerkez Bakaev dıkare xwe dılşa bihesıbine.

- 1- *Kurdsko-Russkiy Slovar- 1957, Moskova*
- 2- *Posledogi Kak Sredstva vırajeniya gramatiçeskiy otnoşeniy v kurdskom yazıka -1950- Leningrad*
- 3- *Govor Kurdov Turkmeni -1952- Moskova*
- 4- *Yazık Azerbeycanskiy yazık -1965- Moskova*
- 5- *Rola yazıkoviş kontoktov v razvitiye yazıka kurdov SSSR- 1977- Moskova*
- 6- *Istoriya izuçeniye kurdskova yazıka v Rosiya i SSSR -1962- Moskova.*

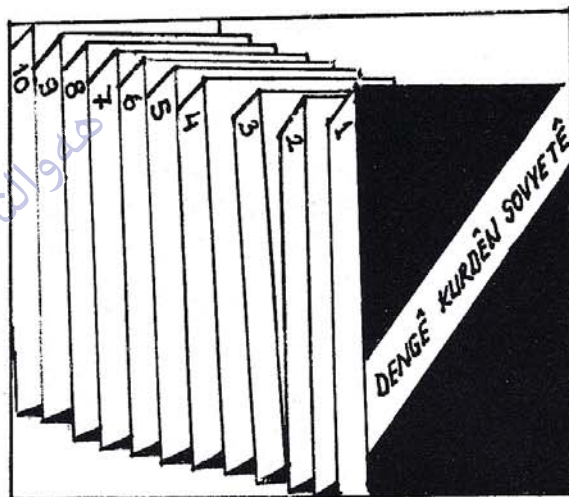
ÇEND KASETÊN NÛ

Federosyona Komelên Karkerê Kurdistan lı Elmanya Federal (KOMKAR) dı nav karên çandi da, despêkir rêze kebandê (şerit, kaset) kurdi derxıst. Dı nav vê rezê da, bandên van dengbêjên jêrın heta niha derketın,

- Banda Aramê Tigran
- " Feqiyê Teyran (1,2)
- " Şêxo
- " Bêrti
- Dengê Kurdên Sovyetistanê
(Band1,2,3,4,5,6,)

Jı aliyê dın bandeke def-zurnê bı gelek meqamên kurdi va, hevra hat tıjikirın.

Aramê Tigran, bı salan zarotiya xwe, xortaniya xwe dı nav kurdan da derbaz kırıye û zımanê Kurdi baş fêr bûye. Kal-bavên Aramê Tigran Ermenine, lê ew, wek dengbêjeki Kurd tê zanin û baş Kurdi dipeyve. Lı Kurdistanê navê Aram, dı nav gel da pır belav bûye, dema kompazitorê Ermeni Aram Xaçaturyan beri çend sala çû rehmetiyê, wê demê, gel pır berxwe ket, weki Aramê Tigran çûye ser heqiye xwe, lê wusan derneket. Aramê Tigran beri çend sala rêket, jı Suriyê hate derkete Ermenistana Sovyet û niha jı lı wir dimine. Heta niha lı Ewrûpayê pır bandên Aram, bı stranên xweşik va derketın, beri çend meha, banda wiyê dawin, jı aliyê KOMKAR'ê, hate derxıstın. Dı nav vê bandê da, jı hev xweştir gelek klam-stranan ci gırtınê.

Aramê Tigran
dı şahikê da tê xuyan

BÊ TINAZ...

Çi dı vi dengi da heye ?

LEZGİN

-Wextê Tirk jı Asiya Navin,berbı rojavayê hatine,jı çiyayê Tibetê heta Anatoliyê heta Rûsyayê her der vık û vala bûye. Mesela dema tirk hatine Kurdistanê ji,kes lı vi welati tunebûye. Hetani wê rojê,piyê merıvan bı wan erdan neketiye. Nebêjin;"Çawa kes tunebûye,ma dirok derewan dıke?".Erê,eger tu ji alimên Tirk,jı dirokvanên wan,jı serdestên wan bıpirsi,hemû ji wê jı te ra ispat bıkın ku heta ew nehatine,kes tunebûye lı wan deran. Ji xwe bı navê Kurd hêç gelek tunebû

Lê,diyare ku ew gışt lı dıji Tırkiyê hatine nıvisandin. Wan ew tışt nıvisandin ku ,Tirk hertım hevırki hev bıın, jı hev parçe bıın. Ev êla Tirk ku vexteki çend hezar bûn, iro bûne bıst milyonan. Bûne bela serê Tırkiyê. Jı xwera zımanek ji çêkirine, jı dused keliman pêktê. Ew ji disa zımanê tırkiye, lê tirk fehın nakın... Ew kambaxa dengê "kirt"ji usa nexweş e, iro dema ku bûrjuvaziya monopol,alimên wan,generalên wan dıbihısın wek ku cinên wan lı serê wan komdıbın.Kêfa wan direve.Dınya lı wan taridıbe. Dujmınên dereke ji,yên hundur ji tım dıxwazın lı Tırkiyê berf hebe û ew deng jê bê....

- Te go erê? İcar ev "kırte-kırta" han, iro bûye derdeki bê derman, nexweşike bê hempa, lı Tırkiyê peyda bûye. Nexweşike usa ye ku, jı dewletan derbasi dewletan dıbe. İnan û İraq ji bı vê nexweşiyê ketine. Bombe yên napalm, tang û tıfingên wan jı nıkarın vê nexweşiyê qenc bıkın. Sêsed hezar leşkerên Tırkiyê, bı hemû barbari û gengaziyên xwe va Kurdistan dagırandine. Gund gund, bajar bajar pêgermokê dıgerının. Radiyo, tv û hemû navginên wan, dıxebıtın ku, vi dengi vemırının. Kuştın, zindan, êşkence ji feyde nake. feyde nake.

ye lı rûyê erdê.Cara pêşın wextê ku êl û eşirên Tirk hatine Kurdistanê , lı wir zıvıstan bûye.Dema ku lı ser berfê çüne,berfa kurşegırti dı bıne piyên wan da "kirt! kirt! kirt!" deng derxıstiye. Wan camêran jı heta wê rojê dengki waha xweş nebıhistine . Jı ber ku kêfa wan gelek bı vi dengi ra hatiye,navê êleke xwe danine Kirt. Paşê bûye Kûrt.Û nıha ji em jı wan ra dıbêjin Kurd.....Ma çı dı vê dok tırinê da,dı vê şırovekırına zanıstı da heye?

-.....-
-Tu dızani dı vi dengi da çı heye?Ev dengê han jı çı pêktê?
-.....-
-Ez jı te ra bêjım:
Dı nav vi dengida ,gelek elementên cıvaki ,çini û netewi hene. Doza ja jehra wan pır bılınde.Mesela jehra koletiyê,azadivon ,anti - faşyon, anti-emperyalıyon,anti-kolonyon û hwd. jı van elementan xeteretır tışteku tune!

-.....-
- Ha ! Tê bêji dirok , nıvisarên kevn ,bermayên kevnare usa nabêjin .

-.....-
-Emeriqa jı bı hemû teknoloji û gengaziyên xwe va,nıkare çareki jı van

ra bîbine. Tîrkiyê ji Emerîqayê pîr a-
likari girt û dîgre. Gelek aqîlbend ,
doxtor, profesor, ajan û personalên jê-
hati, jî nexweşxana CIA'ê û Pentagon'ê
têne tedaviyê. Emeliyat lî ser emeli-
yatê feyde nade. Kuştin ,êşkence wek
dermanê tevîzandînê bîkartinî. Lê, nex-
weşî jî ortê nayê rakîrîn. Roj bî roj
zêdetîr dibe. Lî çaralî cihanê nexweşî-
yên drûvdayî hene. Ma Vietnam nayê bira-
te? Emerqa pîr xwe êşand, bê hêjmar mes-
ref kîr, jî gelê Vietnam gelek qurba-
stend, pîr cedand, heta masiyên deryan
jî lî dîjî Vietnamiyan bîkarani. Lê
Vietnam, disa jî bû birineke bê hempa!
kelemeki tûj dî çavên van da ava bû.

-bî gotînen gotînvanan, tenê çarek
heye lî dîjî van nexweşîyan.

-????

Erê, tenê çarek heye: Tunekîrîna ci-
hanê! Îro cihan ,jî bo wan bûye wek
cendegeki nexweşîyê. Rojê lî ciheki wê
nexweşîk çêdibe. Duh, Kuba bû , Vietnam
bû, Angola bû, iro jî Salvadore, Kurdîs-
tanê ,sîbê jî Na, na tenê çareke
wan heye :Cihanê jî ortê rakîrîn. Weki
dîr tu rê tune ye. Eger bîkarîbîn...

Dibe ku nexweşîya "Kurd" jî wê çaxê
bî hemû nexweşîyên dîne va tevayî jî
ortê rabe. Îcar lî dînyake dîr, eger dî-
sa Tîrk jî cihên xwe rabûn çûne cihên
dîr dîvê towbe bîkîrîn, careke dîr dengê
kurşê (berfa qerîsî), wek nav lî xwe
nekîrîn.

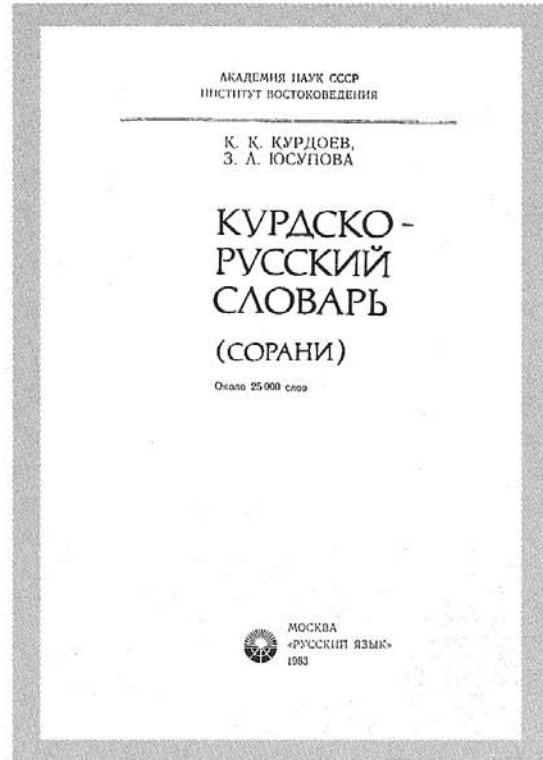
.....

FERHENGA KURDÎ - RÛSÎ

Îsal lî Leningradê ferhengeke pîr hêja, bî rûsi-kurdi (zaravê sorani) hat çapkîrîn. Dî ferhengê da nêz kaya 25 hezar peyvok (gotin, kelime) hene. Ev ferhenga, kareki nûye ku, cara pêşin bî rûsi û bî zaravê sorani ferhengek derdikeve. Ferheng jî aliyê Qanadê Kurdo û Zera Êsîf da hatiye amadekîrîn, ev efrandîna gîranbîha 752 rûpeli va pêk hatiye. Lî jêr, em lî ser vê ferhengê nivisareke bî zaravê sorani çap dîkîn. Nivîsar jî aliyê Dr.C.Heyderî da amadebûye.

Redaksiyona Roja Nû

Eger mêjûy kurdnasi le Rûsyada bigerêtewe sedey nozdehem, lew katey ke Peter Lêrx kitêbeki le sê cızımda çap kird, derbarey zîman û itnografi geli Kurd. A lew rojewe ta êsta, xizmetêki zor kirawe derbarey lêkolênewe û nusini mêjûy û kulturi gelê Kurd.

Eger çî kurdnasi dîwa bedîway Şorişî Okitoberî Sosyali bari goreweb Be taybetî dîway ewey çenî zanayêki Soviet, gîrangan da be tojînewey Kurd, herçende beşêki zor kem le geli Kurd le Soviet deji. Be pêşniyari em zanayena bo yekem car, jîmareyk le kurdnasani Soviet le salî 1934 yekem konigireyan basit le Yerivan. Êmeş bîwe binexe bo diwa rojî kurdeloci êsta. Ta salî 1959 ke be resmî, le Amojigay Leningrad beşî Kurdi kirayewe, be beşdari profîsor Qanati Kurdo "Kurdoiv" ke le salî 1960 serperştî em beşey wergirtwe. Le ma wey em bist saley diwayî beşî Kurdi le Leningrad karêki zori kirdî we le pê Naw bojandînewey mirat û mêjûy, edebî û zîmanî kurdiva. Hew wek aşîkiraye ke çapkirdni Mem û Zîn, Şerefname, çenden kitêbî tir be zîmanî rûsî ber hemî ewena, cîgelewey amede kirdni deha lêkolînewe derbarey zîman û mêjûy Kurd çapkirdni gîramatiki Kurdi û ferhengî Kurdi - Rusî le salani çûda. Em beşe jîmareyik kurdnasi le Irak amede kird le jêr çaw dêrî Prof. Kurdoev. Êstaş dîway dehe sal xo mandu kirdin le dîway wişe geran.

Prof. Kurdo û diktore zarê dîyaryêki qîşengyan pêşkeş. Xwêndewari Kurd kirdîwe. Ferhenî Kurdi-Rûsî e, be zarawî sorani. Bêguman nûserani ferheng sudyan le le Kurdani hende van biniwe her wek xoyan le pêşekida basi deken. (lapere 14)

Nuseran ferhengekeyan bem core pêşkeş xwêner deken.

Eme yekem ferhengi Kurdi-Rusi qe le wîlati ême û henderan, ke le lêksiki zarawî sorani dandrabit. Em ferhenge nêzikey 25 hezar wişey zîmanî edebî Kurdi têda tomar kirawe, qewarey firewani ferheng lewedaye, ke hemû core lêksiki girtotewe le hunerî û zanyarî û ramyarî û komelayetî. (lapere 13)

Hiç gumani têda niye ke, em ferhenge, karêki gelek be nîrxû bê hewtaye le mûjûy ferhengi Kurdida, lapareyêki niwê tomar dekat le xebatî zanayani Kurd le wîlati Sovietda. Ferhengeke zor sud bexşe bo hemû kurdêk, le taybetî bo eweney zîmanî Rusi dexwênin. Le herman katiş da, yarmetiderêki zav başe bo Kurdani Soviet, le rêgay em ferhenge nasyawî peyda deken le gel zarawî sorani û ferhengi zaraweyan dewlemend deken le wişey resenî zîmanî adebiman.

Be ray mîn, pêwîst bo nawi ferheng neben bo Kurdi sorani, beliku her bînûsîn. Kurdi xwariya bakûr, le kateî xwêyde her em rayem nûsiwe le nameyek bo dezgay çapemani-zîmanî Rusi- mîniş lew bîrwayem wek nuseran le pêekida denûsîn yekem kari zanyari wa gewre bê kemû kurti nebit.

Nuseran denûsîn : " Renge em ferhenge bem corey êsta û weka ye kemin taqî kirdinewe bê kem û kuri nebêt, belam seretay e bînaxdang karêki zanyari gewreye û pratikyên le ber dem Kurdnasanda û rêgayan le xoş dekat." (lapere 14)

Be ray mîn kema kuri ferheng lem sê xalade kodebinewe:

1 - Heley çapî, eweş degerêtewe ser nazanîni kirêkarani çap zîmanî Kurdi û kem terxemî le berawird karîda.

2 - Tomar dîrdîni jimareyk le wişey bêgane, bê ewey dest nişan bîkrên ke kurdînin. Be Kurdi le qelem dirawîn le ferhengda.

3 - Le her tipêkde, jimareyk wişey dest kar heye ke naçne hêw zarawî sorani her çende le ser bînaxey rêzmanî Kurdi da taşrawîn.

Bê guman em karey Prf. Kurdo û diktore zarê Cêgay Şanazi hemu geli kurde û şwêni taybetî heye le mêjûy ferhengi kurdida û kurd nasani Sovieta. Nusaranişi cêgay rêzu şanazin.

Dr. C. Heyderi

31.05.83 Stockholm

Ser Bûyina NAZIM HİKMET ra 80 Sal Derbaz Bûn

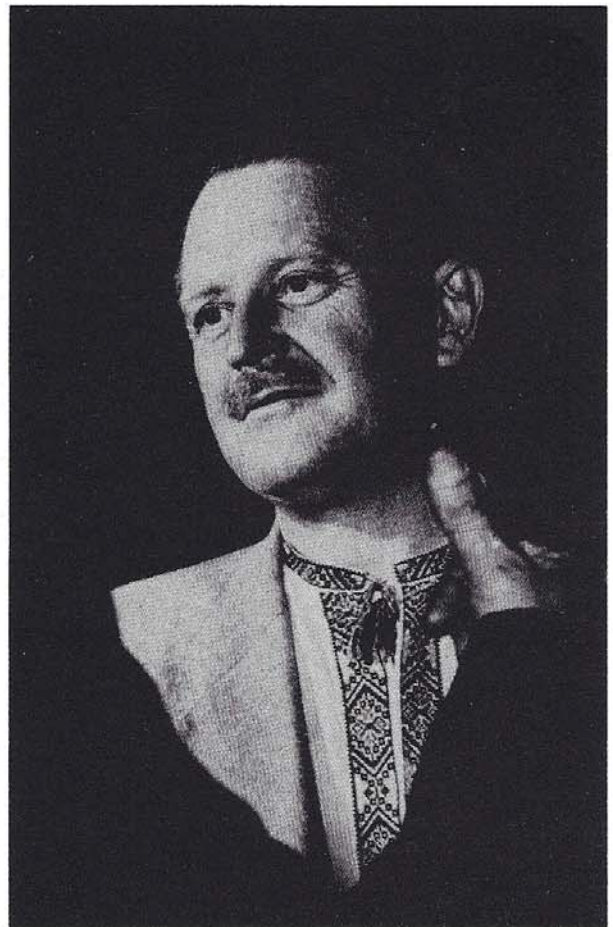
Isal pêra lî ser bûyina helbestvanê Tirk Nazım Hikmet ra 81 sal der baz bûn, çawa tê zanin helbestvanê nav û deng dî sala 1902'an da hat dinyayê û dî sala 1963'an da çû ser heqîya xwe, tırba wi nîha jî lî baja rê Moskove.

Jî ber tijikırına 81 saliya xwe, Nazım Hikmet lî gelek welatan bî pêk anina pîr civin û şahiyân va hat pîrozkırın. Dî hemû van karan da, lî ser meznaya Nazım, hunermendiya wi û dînênasiya wi hat seknandin, jî helbestên wi gelek beş (keri)hatin xwendin.

Jî van şahiyân yek jî, dî roja 13.2.1983'an da lî bajarê Stockholmê pêk hat. Vê şahiyê bî baweriya "AŞİTİ, PIŞTGIRTİ û BIRATI" yê va destpêkır û lî ser helbestvanê Tirk Nazım Hikmet û ser helbestvanê Yuwnan Yannis Ritsos gotar û helbest hatin xwendin. Şev bî xwe bî navê van herdu, helbestvanên mezin hatibû amadekırın Çawa tê zanin, helbestvan Yannis Ritsos jî, wek Nazım Hikmet gelek salan dî girtigehê da maye, dî jî faşizmê stûyê xwe xar nekırîye. Wi lî ser azadiyê, gelek helbestên bî şewat û xweşik nivisiye.

Wek destên dîya mîn
dîlketiya mîn
wek destên jiyinê.
Bîrayê mîn
bî xwe jî, we
tu wext ez tenê ne hiştım.
We ez tenê bernedam
ne welatê mîn
ne jî, milletê mîn.
Hûn, me û yê me, hez dîkın
ez zanım.
Çawa ez, we û yê we hez dîkım.
Jî ber vê yekê
Jî we ra zor spas
we spas dîkım bîrano.
Bîrano,
ez naxwazım bîmrım.
Lê, mîn bîkujın
dîsa, ezê lî ber serê we
bîminım û bajom jiyına xwe.

.....
.....

ZANİNGEHA KURDİ

Lı Parisê Vebû

Dı meha Sıbatê da, lı paytextê Fransa Parisê, bı pêşengiya hın dirokzan, niviskar û ronakbirên Kurd, instituyeke Kurdî vebû. Lı pişt damezrandina vê instituyê, wezirê çandî yê Fransê ji hebû. Bı vebûna instituyê, şabûneke mezın dı nav Kurda da peyda bû.

Endamên instituyê, belavokek derxistin. Dı vê belavokê da armancên instituyê tên diyarkirin û lı hemû welathizên Kurd bang tê kirin, weki ew piştgiriya instituyê bikin. Xebatên lı pêşiya instituyê bı kurtî, van çar warên handa wê bête meşandin:

- Xebat jı bo nêzıkbûna zaravên Kurdî (Kurmanci, Sorani û Zazaki)
- Çapkırına ferhengên Kurmanci - Kurmanci û Kurmanci - zımanê biyani.

- Çapkırına pirtûkên Kurdî yên e debî û diroki, jı bo zarokên Kurda.

- Çapkırına pirtûkên helbestvanên Kurd û derxistina kovareke çandî.

Beriya damezrandina instituyê şe veke çandî hate çêkirin. Dı şevê da mamostayê mezın Cigerxwin axıftinek çêkır. Rejisorê Kurd Yılmaz GÜNEY, hozan Şivan, koma folklorê KOMKAR, koma ZOZAN û gelek sinetkarên bı nav û deng beşdar bûn.

Xebatên ku instituyê daye pêşiya xwe, xebatên pır hêja û giringın. Pê ewiste, hemû Kurdên welatparêz, lı dervayi welat, xebatên jı bo çanda gelê me, piçûk nebinın, bı çaveki mezın lê binhêrin û piştgirtiyê bikin. Bı vebûna instituyê, dijmin gelek acız bû. Lê gelê Kurd pê şabû. Em serfiraziya wê dixwazın.

INSTITUT KURDE DE PARIS

ROJNAMA

«Kurdistan»

22 APRIL 1898

Es ji hezar tanki û ji hezar leşkeri natirsim, lê gotareke rojnamekê min ditirsine. NABLIYN BONEBERT

Diroka her kovar û rojnamên geleki, bî xurtî, bî tehreki diyalekti bî diroka wî geli va hatiye girêdan. Rewşa gel, bandura xwe yekser lî ser derçûna, pêşketîna kovar û rojnaman nişan dide. Dî tevgera rîzgari û aza diya gelê kurd da, mîrov dikare bî hêsani bêje, weki kovar û rojnamên kurdi roleke mezîna dîlîzin û nîkarîna jî vê tevgerê cuda bîbîn.

Rojnama "Kurdistan" jî bî jiyîna gelê kurd va hatiye girêdan û bî peydabûna gîyanê (ruhê) welatpareziyê dî nav kurdan, çawa tê zanîna dî despêka sedsaliya 20'an da yekten bîlînd û tuj bû. Rojnama "Kurdistan" dî demeke wusan da der çû. Ev rojnama 22 meha Aprilê, dî sala 1898 lî paytextê Mîsîrê, Kahîrê hat çap kirin. Xudaşên rojname Mîthad Beg û Ebdel Rehman Beg bûn.

Kurdîstan hertîm lî ciheki dernediket, jî ber sedemên taybetî û gîring cihê çapkîrîna wê dihate guhartin, hejmarên 1-5 Kahîrê, 6-19 Cînevê, 20-23 careke dîna lî Kahîrê, 24 lî London, 25-29 lî Folkstonê, 30-31 careke dîna lî Cînevê hatin weşandin.

Rojnama Kurdîstan, rojnama yekemîna dî diroka kovar û rojnameyên kurdi da.

Jî ber vê yekê kurdzan(kurdolog) Dr.Meruf Xeznedar, dî rojnama "Al-Xeaxî" da lî ser derçûna rojnama Kurdîstan gotarek nîvîsî û têda diyar dîke ku: "Rojna 22'ê Aprilê pêvîste bîbe cejneke rastî, jî rojname û kovarên kurdi ra".

Dr.Mîstefa Resol dî pirtuka xwe,

ya bî "Lî ser rojname û kovarên Kurdî" dî sala 1973'an da dînivîse: "Ev rojname bî zîmanê kurmançîya bakur (zaravê hêla Botanê) hatiye çap kirin. Rojname bî çar rûpelen û dû hefta çarekê derketiyê. Tipên wê bî erebî û şeweyekî farîsî bû, jî hejma

ra sîsîyan da gotarên bî zîmanê tîrki jî têda hatin weşandin..."

Gîringîya vê rojnameyê nebes, rojname kurdiye yekemîna. Ev rojnamekê rêzani û diroki bû. Rojname jî ber hêsaniya nîvîsandîna bir-bawerîyan û analîzan hatibû naskîrîn.

Dî hejmaraya yekemîna da Mîthad Beg bî her awayî berxwe daye û bangî (gazi) gelê kurd kirîye ku, zarokên xwe

Firnado wê rabe ser piyan

N.AZAD

Derinin destmalên xwe heriri
Bihêlın kincên xwe heznîtiyê
Nestirên kılamên şina
Jı rojê dılopek çik qetya
Deştên Guatemalayê şe dıke
Dıgere qunc bı qunc
Dıkele Meksika, keskên havinê
l1 xwe dıkın
Deştên El-Salvador û kulilkên sor
Binê belav dıkın
Çal -kort azad dıbın, rê azad dıbın
Binhêr, j1 nû va tê dınê Nikaragua
Nexeyidi dayê, j1 bir dıkım qet
Te û welatê te
Binhêr, mın xeberên xwerê
gihandin hev
Dıpêçın destên birindar
Nava Emerikê zıraç
Binhêr, l1 paş turê tije ax
Tıvinga Fernando kılama distirê
Gabriel bıllurê lêdixe

Rûnîştiye l1 ser çoka Ernesto
Tariyê dıqelêşe
J1 wan ji hız bıke bı çend mın
Binhêr, dı tilya fernando da,
gustil heye
Binhêr, dı mabêyna mırın
û Gabrîel da çı heye
Zıqaç bırindarın, rê bırindarın,
xani bırindarın
Tıving tiji gulle ne
Mirov l1 pê, eniya xwe dane dijmin
kılama distirên
J1 welatê xwe çıqas hızdıkın
ev Latin Emerikê
Mina me xwina wan ji sor e
Dijminê wan ji pır nêzike
Xençerên xwe tuj kırıne
Xılçı xwinê dıkın
Lê belê, ew yari kuştinê ninın
Ku, welatê wan j1 wan ra bihêlın
Firnado wê rabe ser piya
Mina Gabriel pıfi bıllurê bıke.

Xelatên Aşitiya Cihanê Bî Navê LENİN

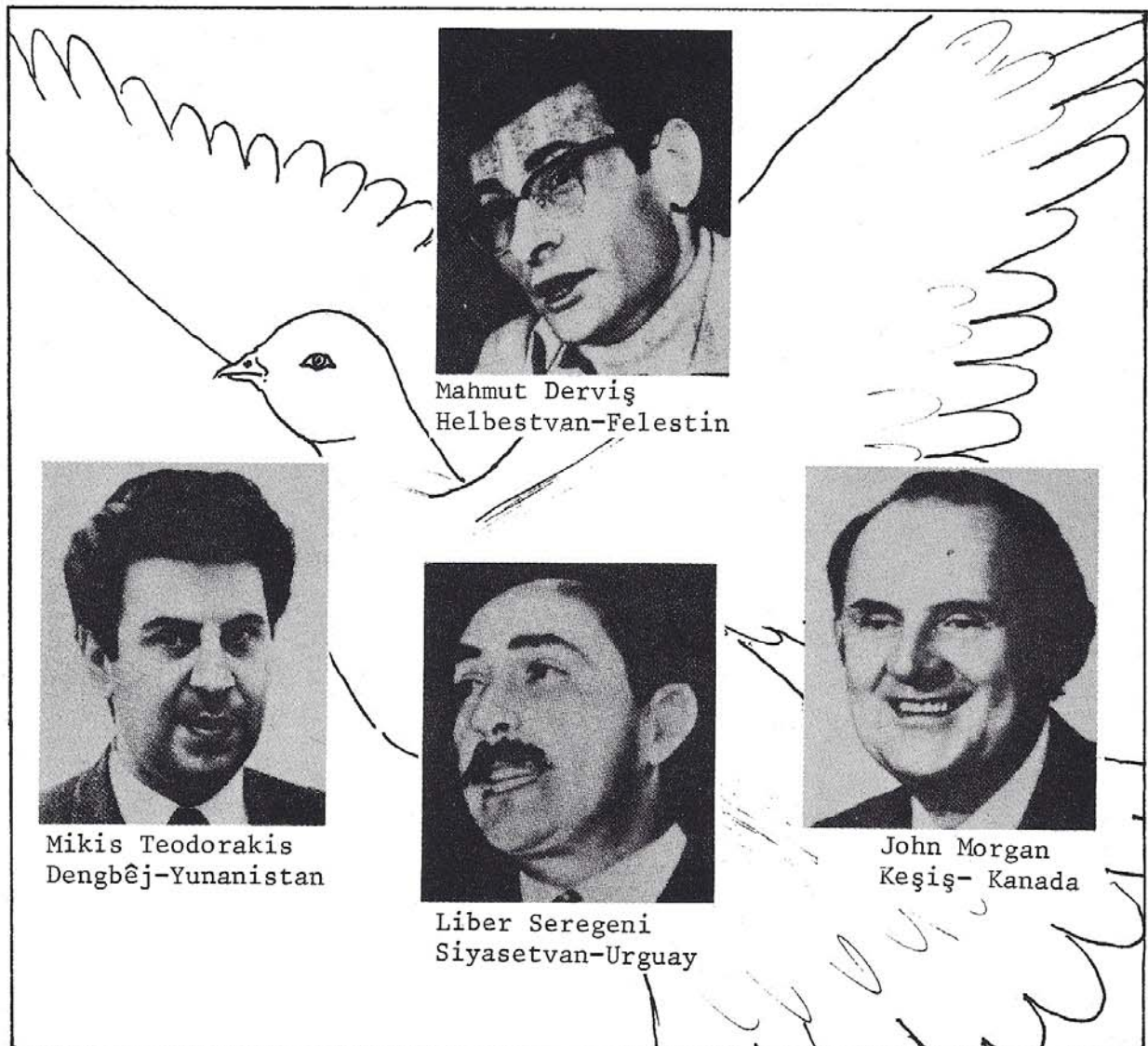
Dî warê " Jî bo xurtkirina aşitiyê navbera milletan da" xelatên bî navê LENİN, vê carê jî ber kar-xebatên xwe, jî van kesên jêrin ra hat dayînê:

- John Morgan, Keşîş - Kanada
- Liber Seregeni, Siyasetvan -Uruguay
- Mikis Teodorakis -Dengbêj, kompozitor -Yunanistan
- Mahmut Derwiş, Helbestvan - Felestin.

Ev xelatana çawa tê zanin, çend sala carê tê dayînê, xelatên aşitiyê bî navê LENİN, vê carê, jî bo salên

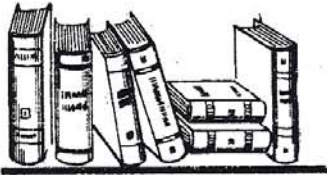
1980-1982 hatin diyarkirin. Dî nav çar kesen da çawa tê zanin, Mahmut Derwiş lî ser Kurdan helbesteki pîr xweş nivisiye, dî keriki vi helbesti da, tê gotin ku:

Milletê mîn
Namert êrişî diroka mirovtayê dîkin
Bî navê Erebtîyê qetîl helal bûye
Çarixên piyê te, lî ser te
zordestiyê dajon
Tu avitîne nav gemara çaxî
Heyfe ku dem jî demê
nayê veqatandî
Bî navê Erebtîyê êrişê dîbine
ser çemên DICLE-FIRAT

Hejmara Diwanên CIGERXWIN

Gihîste Heftan

DÎWANEKE NÛ

HÊVÎ

Diwana helbestvanê mezîn- Cigerxwin ya bî navê "HEVÎ" dî nav weşanên 'ROJA NÛ' der çû. Ev diwana Cigerxwin ya heftemîn û ya dawîye. Bî vi tehri hejmara diwanên mamoste gihîste 7'an. Bî rasti ev efrandinên hêja, jî bo çand, hunermendi û jî bo edebiyata Kurdi bû definekê. Diwanên Cigerxwin dî nav gelek salan da, jî destê kurdan neketin û dî nav Kurdan da belav bûn. Çawa lî jêr jî xuya dibe ku, pîraniya diwanên Cigerxwin, paşî hatîna wiye Swêdê, lî Stockholmê hatîna çapkîrîn:

- 1) - DÎWANA YEKAN, 1945 - ŞAM
- 2) - SEWRA AZADÎ, 1954 - ŞAM
- 3) - KÎME EZ, 1973 - BEYRUT
- 4) - RONAK, 1980 - STOCKHOLM
- 5) - ZEND-AVISTA, 1981 - STOCKHOLM
- 6) - ŞEFAQ, 1982 - STOCKHOLM
- 7) - HÊVÎ, 1983 - STOCKHOLM

Diwana dawîn "HÊVÎ" bî 200 rûpelî pêk hatiye û têda jî hev xweştir pîr helbestan ci girtiye. Jî bo vê diwanê folklorist û zaneyê jêhati Ordixanê Celil jî pêşgotînek nivîsiye. Dî keriki (beş) pêşgotîna xwe da Ordixanê Celil dibêje ku: " *Têma welêt, têma Kurd ûKurdîstanê, têma şorişê, serxwebûna gelê me, pîrsa xwendin û pêşketîne, neyariyê û bêbextiya dijminê gel (dijminê der û hundir), pîrsa dostiya û biratiya hemû gelên cînar û têma internasyonalizmê Cigerxwin her dem dîke bînyata helbestên xwe. Eve meznaya Cigerxwin û bir-baweriyê wi*".

Dî nav 80 salên xwe da Cigerxwin hertîm nivîsi û jî bo azadî, pêşketin û serfîraziya gelê Kurd tu wext vala nema. Dî warê bîlînbûna agirê a zadiyê, dî nav Kurdan da, Cigerxwin roleke pîr mezîn list û keda wi, dî vê rê da pîr derbaz bû. Ev niha jî dînivîse û agirê şoreşê gur dîke.

CIGERXWIN

HÊVÎ

DÎWANA 7'A

DU FİLMÊN LI SER KURDAN

Ditemek jî Filma RÊ (YOL)

Dî nav salekê da 2 filmên lî ser Kurdistanê lî Ewrûpayê 5 xelat girtin. Ev herdu film lî hemû cihanê lî pêşiya bî milyon mirov hatin nişandin. Bî vî tehri, bî listina filman va, Kurdistan û bî milyon mirov hatin hemberî hev. Ev herdu filmên hêja, lî ser rewşa Kurdistanê Tirkîyê hat kişandin.

Filmê pêşîn 'RÊ' (YOL) lî Cannesê, dî cejna filman da xelata yekemîn girt. Bî girtina xelata zêrîn va filmê 'RÊ' bal û guhdariya hemû cihanê carke dîni kişandê lî ser Kurdistanê. Bî rasti dema mirov lî film mêze dîke, hêjabûna film xwe diyar dibe û mirova dî bin tesirêke mezîni da dîhê le. Rejisorê vî filmê giranbîha Yılmaz Guney çawa tê zanîn, lî ser rewşa gelê Kurd gelek filmên dîni jî, lî Tirkîyê kişand û wan jî pîrxelatend.

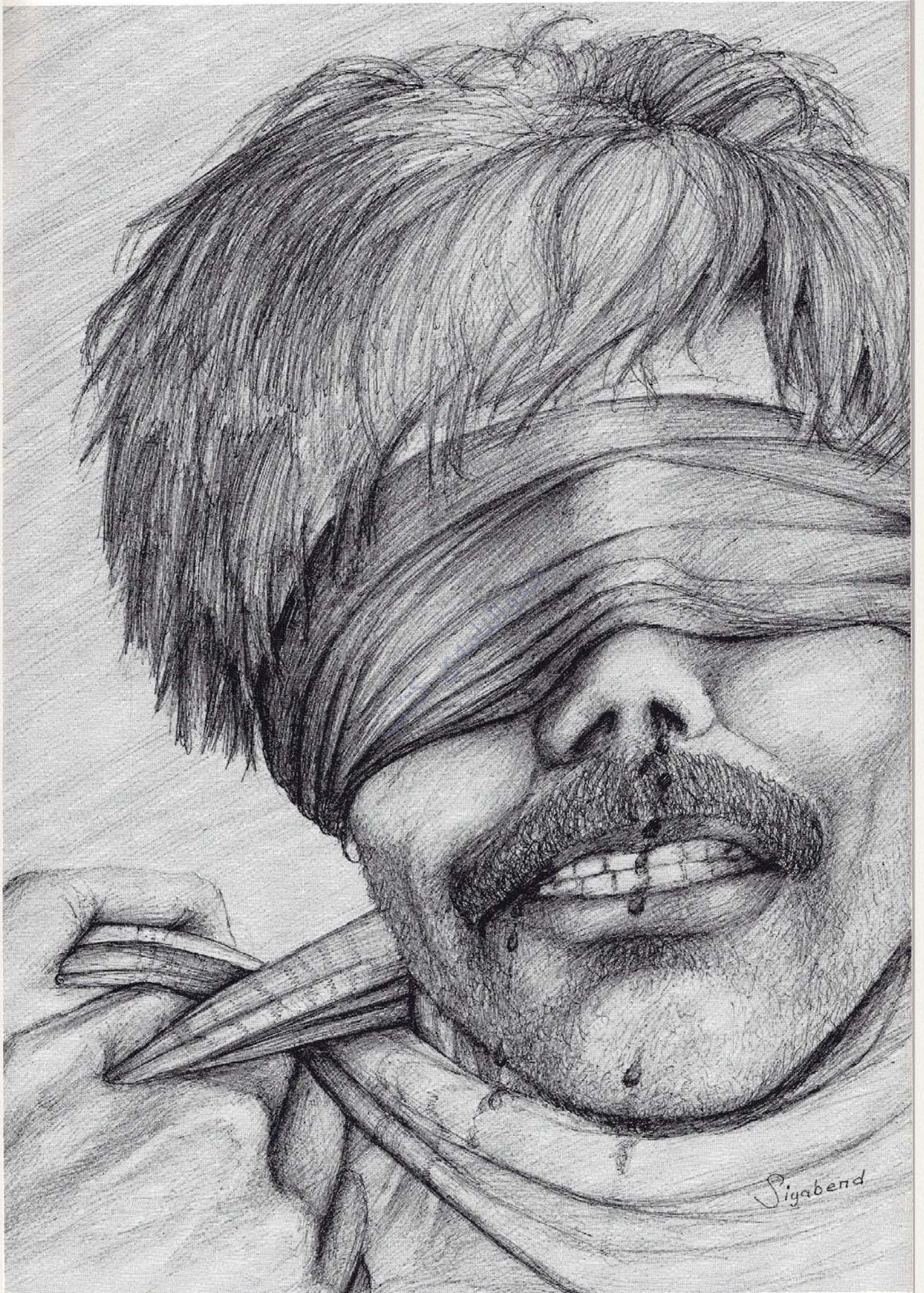
Filmê dîni "Lî Çolemergê Demsalek" (Hakkaride Bir Mevsim), dî şê nahiya filman da, lî Berlinê 4 xelat lî ser hev girtin. Film lî Kurdistanê lî ser rewşa mamosteki hatiye kişandin. Dî rolê sereke da Genco Erkal dilize. Dîjwariyên navbera ronak biran û gel bî firehi naveroka film pêk tîne. Filmê bî navê "Lî Çolemergê Demsalek" xên jî xelata duwemîn, ev xelatên jêrin jî girtin:

- Xelata Rexnevanên Sinnemayê lî Cihanê

- Xelata Dêra (klise) Protestan

- Xelata niviskarên hunermendiya sinemayê lî cihanê

Bî alikariya van herdu filman, pîr kes lî cihanê, lî ser çand, kevneşopî û folklorê Kurdan agahdar bûn, nasiya xwe dane deba gelê Kurd. Bî taybetî filmê 'RÊ' lî dîji zordestiyên lî ser gelê Kurd protestoke politik va tîjiye û bî hîşki hêzên kolonyalist lî Kurdistanê protesto dîke.

YAR GOVENDÊ

Allegretto

Yar go - ven - dê lê. yar go - ven - dê.

Ez h'ey - ra - na lê, ba.zi.nê zen - dê.

Yar govendê lê, yar govendê,¹⁾
 Ez h'eyrana lê, bazinê zendê.
 K'erba t'eva hatime bendê.
 Govend geŕya lê, xet ber xete.
 Sergovendî lê. qîz û met'e.
 Govend geŕya lê, sûk ber sûke,
 Sergovendî lê. qîz û bûke,
 Yar govendê lê, yar govendê.